

Vergaderjaar 2010–2011

31 532

Voedingsbeleid

Nr. 63

VERSLAG VAN EEN ALGEMEEN OVERLEG

Vastgesteld 30 juni 2011

De vaste commissie voor Economische Zaken, Landbouw en Innovatie¹ heeft op 26 mei 2011 overleg gevoerd met staatssecretaris Bleker van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie over:

- **de brief van de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 21 maart 2011 betreffende de hoge prijzen voor agrarische grondstoffen en voedsel (21 501-32, nr. 469);**
- **de brief van de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 16 maart 2011 betreffende de reactie op het verzoek van de commissie inzake de voedselketen (31 532, nr. 56);**
- **de brief van de minister van Economische Zaken d.d. 15 juli 2010 betreffende de aanbieding van het afschrift van het antwoord op de brief van LTO Nederland met betrekking tot mededinging en maatschappelijk verantwoord ondernemen (2010Z11018);**
- **de brief van de staatssecretaris van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie d.d. 12 april 2011 betreffende het verslag over de seminars hoge voedselprijzen en de volatiliteit daarvan (21 501-32, nr. 474).**

Van het overleg brengt de commissie bijgaand geredigeerd woordelijk verslag uit.

De voorzitter van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
Van der Ham

De griffier van de vaste commissie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid,
Franke

¹ Samenstelling:

Leden: Dijkzma (PvdA), Snijder-Hazelhoff (VVD), Verburg (CDA), Koopmans (CDA), Van der Ham (D66), voorzitter, Smeets (PvdA), Samsom (PvdA), Paulus Jansen (SP), ondervoorzitter, Jacobi (PvdA), Koppejan (CDA), Graus (PVV), Thieme (PvdD), Gesthuizen (SP), Wiegman-van Meppelen Scheppink (ChristenUnie), Van Tongeren (GroenLinks), Ziengs (VVD), Braakhuis (GroenLinks), Gerbrands (PVV), Lodders (VVD), Van Vliet (PVV), Dijkgraaf (SGP), Schaart (VVD) en Verhoeven (D66).

Plv. leden: Jadnanansing (PvdA), Elias (VVD), Ormel (CDA), Blanksma-van der Heuvel (PvdA), Koolmees (D66), Dijkers (PvdA), Klijnsmas (PvdA), Irrgang (SP), Groot (PvdA), Van der Werf (CDA), Tony van Dijk (PVV), Ouwehand (PvdD), Van Gerven (SP), Ortega-Martijn (ChristenUnie), Van Gent (GroenLinks), Leegte (VVD), Grashoff (GroenLinks), De Mos (PVV), Taverne (VVD), Van Bommel (PVV), Van der Staaij (SGP), Houwers (VVD) en Van Veldhoven (D66).

Voorzitter: Van Vliet
Griffier: Peen

Aanwezig zijn negen leden der Kamer, te weten: Thieme, Van Vliet, Van Gerven, Dijkers, Braakhuis, Wiegman-van Meppelen Scheppink, Snijder-Hazelhoff en Van Bommel,

en staatssecretaris Bleker van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie die vergezeld is van enkele ambtenaren van zijn ministerie.

De **voorzitter**: Ik open de vergadering en heet iedereen, in het bijzonder de staatssecretaris, van harte welkom.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter. De vis wordt duur betaald, net als het graan, het vlees, de zuivel, de groente en het fruit. Eerste levensbehoeften worden onbetaalbaar omdat banken, pensioenfondsen en particuliere beleggers onder invloed van bonussen, Breitlings, Bentleys en Bollingers van geld hun eerste levensbehoefte gemaakt hebben ten laste van de allerarmsten. Een miljard mensen lijdt aan ernstig overgewicht en een miljard mensen gaat elke avond met honger naar bed en voelt elke verhoging van de voedselprijzen letterlijk als een steen op de maag. Waar is de onzichtbare hand van Adam Smith als je hem nodig hebt en je honger lijdt als gevolg van de westerse hebzucht? Rupsje Nooitgenoeg vreet de vruchtbare akkers in ontwikkelingslanden leeg. Wij eten sperziebonen uit Kenia en Egypte, terwijl de bevolking daar honger lijdt en in opstand komt. In Egypte begon de volksopstand met een hardwerkende vrouw – die hebben ze daar ook, al heet ze geen Ingrid en is ze niet met Henk getrouwd – die ondanks haar inspanningen geen eten meer kon kopen voor haar gezin. Er zijn dikke dossiers geschreven over de oorzaken van de stijgende voedselprijzen. De verklaringen variëren van speculatie, misoogsten als gevolg van menselijke invloed, roofbouw op natuurlijke hulpbronnen tot verspilling van natuur, voedsel en landbouwgronden aan onnuttige doelstellingen. Kortom: het is het single-issuedenken van met name de westerse mens, dat de oorzaak vormt van de volledig uit de hand lopende hongerproblematiek op onze kleine planeet. De vergaande onbalans van overvloed hier en schaarste daar, is welbewust gecreëerd en wordt welbewust in stand gehouden.

Het landbouwareaal op onze planeet staat voor 80% ten dienste van de vlees- en zuivelproductie, terwijl wij weten dat de productie van dierlijke eiwitten geen efficiënte wijze van produceren is. De helft van de wereldgraanoogst wordt letterlijk opgeslokt door de veehouderij, terwijl kinderen van honger sterven. Wij kijken in schaamte terug op ons koloniale tijdperk en slavernijverleden, maar wij zullen onder ogen moeten zien dat ons huidig investerings-, productie- en consumptiegedrag nog meer mensen treft dan ooit het geval was in het slavernijverleden. Wanneer ons investerings-, productie- en consumptiegedrag wordt overgenomen door mensen in andere delen van de wereld, zijn er volgens het World Wildlife Fund (WWF) vier aardbollen nodig om aan die vraag te voldoen. Sinds 2005 stijgen de prijzen van basisvoedsel zoals rijst, mais en tarwe gestaag. Een van de oorzaken is de toenemende welvaart in China en India die een grotere vleesconsumptie tot gevolg heeft. Voor een kilo vlees is namelijk zeven kilo graan nodig als basisbestanddeel voor het veevoeder. Een grotere vraag naar vlees impliceert logischerwijs een sterk stijgende vraag naar graan. Een grotere vraag doet natuurlijk de prijzen stijgen. Het is te makkelijk om te kiezen voor de rol van het kleine Nederland in de grote boze wereld waarop wij toch maar weinig invloed hebben. Nederland is het meest veedichte land ter wereld en ook de grootste importeur van Braziliaanse soja. Gisteren is een nieuwe bosbouwwet in Brazilië aangenomen die een versnelde kap van het tropisch regenwoud mogelijk maakt. Wij moeten ons realiseren dat

Nederland een zware verantwoordelijkheid draagt voor gebeurtenissen als deze omdat wij de slager en melkboer van Europa willen zijn. President Dilma Rousseff heeft aangegeven de bosbouwwet te willen blokkeren. Kan de staatssecretaris aangeven wat de Nederlandse regering wil en zal doen om haar te helpen bij het bestrijden van de misdaden tegen de Braziliaanse natuur en de lokale bevolking, die begaan worden voor onze veevoerindustrie? Jean Ziegler noemde de productie van biobrandstoffen een misdaad tegen de menselijkheid. 1% van het landbouwareaal wordt ingezet voor biobrandstoffen. Als dat al een misdaad tegen de menselijkheid wordt genoemd, kan de regering dan aangeven of zij het met deze stelling eens is? Hoe duidt zij dan het gebruik van 80% van het wereldlandbouwareaal voor de vlees- en zuivelindustrie? Nederland moet zijn eigen verantwoordelijkheid nemen in het terugdringen van speculatie en verspilling. George Soros vergelijkt speculatie met het stiekem grootschalig hamsteren uit winstbejag van voedsel tijdens een hongersnood. Datzelfde geldt voor het omzetten van hoogwaardig voedsel in veevoeder. Nederland moet inzetten op de regionale teelt van duurzame, plantaardige eiwitten in plaats van op het voortzetten van de huidige roofbouw. Het heeft geen zin om obligate praatjes met elkaar te delen en goede voornemens uit te spreken zonder radicale beleidswijziging. Ik mag door sommigen in deze Kamer gezien worden als een roepende in de woestijn, maar dat is dan wel een oprukkende woestijn als gevolg van het gebrek aan daadkracht van de Nederlandse en Europese overheden om werkelijk iets te doen aan een transitie naar een duurzame voedselproductie. Wanneer wij niet kiezen voor een radicale koerswijziging, moeten wij de dood van hongerende kinderen, snelle klimaatverandering, politieke instabiliteit in Afrika en Azië, wassende vluchtelingenstromen, regenwoud dat als sneeuw voor de zon verdwijnt en een onverantwoord voorschot op de grondstofvoorwaarden, die eigenlijk toekomen aan toekomstige generaties, tot onze persoonlijke verantwoordelijkheid nemen. Dat is geen rentmeesterschap, zoals de architecten van deze roofbouw het graag noemen, maar het misdadig negeren van de noden van mens, dier, natuur en milieu.

De heer **Van Gerven** (SP): Voorzitter. Een van de belangrijkste oorzaken van de recente prijsstijgingen van voedingsmiddelen is de rol van speculanten die op korte termijn winsten maken ten koste van een waardig leven voor een hele groep mensen. Ik zou dit als standpunt van de SP uitgedragen kunnen hebben, maar het is een citaat van Unilever-topman Paul Polman. Hij is niet de enige topman met deze mening. Wij zitten in een speculatieve bubbel en die gaat zeker barsten, aldus de topman van koffiebedrijf Illy. De topman van Starbucks zegt: speculatie is grootschalig de markt ingekomen. Wat is er aan de hand? Voedselprijzen zijn in een jaar tijd met zo'n 36% gestegen, mais zelfs met 74%. Mensen kunnen letterlijk geen eten meer kopen. Volgens de Wereldbank zijn tussen oktober 2010 en januari 2011 44 miljoen mensen extra in extreme armoede gedrukt door duur voedsel. Voedsel is volgens de Food and Agriculture Organization (FAO) nu duurder dan in 2007 en 2008. Toen sprak VN-rapporteur Ziegler van een stille massamoord; er stierven 200 000 tot 400 000 meer kinderen aan ondervoeding. Agnes van Ardenne, permanent vertegenwoordiger van de FAO, zegt dat de markt verstoord wordt door speculanten. Daardoor nemen de prijschommelingen enorm toe. Zij zegt dat zich in Italië, waar zij woont, al voedselrellen hebben voorgedaan, want ook in Europa zijn de gevolgen voelbaar. Volgens marktonderzoeksbureau GfK is de prijs van aardappelen en vlees in februari met 10% gestegen. Zelfs de bierprijs werd onlangs verhoogd. Varkensboeren kunnen het varkensvoer niet meer betalen. Een aantal oorzaken van de prijsstijgingen ligt in pure marktfactoren, zoals de groei van de wereldbevolking, klimaatverandering, kleinere graanvoorraden en groeiende vleesconsumptie. Ook de kunstmatig opgedreven

vraag naar biobrandstoffen door Europese bijmengverplichtingen moet niet onderschat worden. De extreme prijsbewegingen worden veroorzaakt door speculatie- en indexfondsen. Die verklaren de heftigheid van de prijsstijging en instabiliteit van voedselprijzen. In een eerder debat onderschatte de staatssecretaris volgens ons de invloed van speculatie op de voedselprijzen. Hij baseerde zich op oudere informatie uit 2009. Sindsdien zijn er veel wetenschappelijke studies verschenen die het verband tussen speculatie- en indexbeleggen en de hoge voedselprijs wel zien. Indexfondsspeculatie steeg van 13 mld. dollar in 2003 naar 260 mld. dollar in 2008. Lehman Brothers legde toen al het causale verband met de gelijktijdig gestegen voedselprijzen. Al het porselein in de porseleinkast is aan diggelen en in de Kamer staat een olifant. De staatssecretaris zegt: wij kunnen niet met zekerheid vaststellen dat de olifant het porselein heeft stukgemaakt. Strikt genomen heeft hij daar gelijk in. Vervolgens komt hij met de conclusie dat wat de schade ook heeft veroorzaakt, het niet de olifant was. Ik moest hieraan denken toen ik de brief van de staatssecretaris las waarin hij schrijft dat een causaal verband niet bewezen is. Denkt hij nu werkelijk dat die 260 mld. geen effect heeft? Ik moest ook denken aan de Q-koorts. Toen bleven maatregelen heel lang uit omdat het absolute wetenschappelijke bewijs niet geleverd was. Dat moeten wij nu niet doen.

De consensus onder economen is inmiddels dat speculatie- en indexbeleggen een rol spelen. De mate waarin staat ter discussie, maar toch betekent dat dat wij niet stil moeten zitten. De handelsorganisatie van de VN en de FAO komen tot de conclusie dat speculatie een belangrijke rol speelt. Voormalig hedgefundmanager Michael Masters schatte dat op de gereguleerde exchange markt in de VS 64% van alle tarwecontracten in handen is van speculanten. Hoe zijn die gegevens te rijmen met het standpunt van het kabinet dat strakke regulering op dit moment niet aan de orde is? Als het dat volhoudt, loopt Nederland achter de feiten aan. Internationaal is er een groeiend draagvlak voor maatregelen tegen speculanten in de voedselmarkt. Het staat op de agenda van de G20 en Frankrijk zet erop in. Ook Eurocommissaris Ciolos wil dat excessieve speculatie wordt voorkomen en dat duidelijk wordt wie de spelers zijn. De Europese ronde tafel voor varkensvlees vraagt erom en Polen wil stevige maatregelen. In Amerika wordt zelfs een wet ingevoerd, de Dodd-Frank Act, die de speculatieve handel in grondstoffen aardig aan banden legt. Maatregelen tegen speculatie zijn broodnodig. Het zijn: het registreren van handelaren, het koppelen van handel in grondstofderivaten aan de daadwerkelijke grondstoffen, het limiteren van indexfondsen, een krachtige internationale toezichthouder en het bevorderen van transparantie.

Onze eigen pensioenfondsen spelen vermoedelijk een negatieve rol in het opdrijven van de voedselprijzen. Veel pensioenfondsen hebben niet alleen nauwe banden met speculatieve partijen, maar drijven via indexbeleggen de prijzen van levensbehoeften op. Met indexbeleggen stortten pensioenfondsen en andere partijen zich massaal op pakketten van verschillende grondstoftermijncontracten en speculeren ze op de prijsstijgingen. In het verleden zijn pensioenfondsen uit de clustermunitie gestapt. Ik vraag de staatssecretaris om met pensioenfondsen in overleg te treden en te kijken naar de indexfondsen en grondstoffenspeculatie. Wil hij de Kamer rapporteren of bij de pensioenfondsen de bereidheid bestaat om te handelen en op te treden? Tot slot wil ik graag uitleg waarom Nederland in Europees verband pleit voor een vrijstelling van pensioenfondsen voor de regulering van de ongewenste over the counterderivaten. Ik bied de staatssecretaris een notitie aan van de SP. De SP heeft op het gebied van de speculatie, de grondstoffenhandel en de voedselprijzen onderzoek gedaan. Ik hoop dat de staatssecretaris er zijn voordeel mee doet.

De heer **Braakhuis** (GroenLinks): Voorzitter. Ik neem waar voor een collega en dat is altijd interessant. Ik vind dit een waardeloos dossier en een veelkoppig monster. Het is heel lastig om hier grip op te krijgen. Dit is een dossier van grote belangen, gebrek aan moraliteit, onevenwichtigheden in de markt, onmacht van de politiek en foute inschattingen van sommige ngo's met daarbovenop milieuvervuiling en roofofbouw op de planeet. Hoe vlieg je dat aan? Je kunt het alleen op verschillende niveaus proberen te bekijken, want er spelen Nederlandse, Europese, en wereldbelangen en economische belangen op het gebied van ketenevenwichtigheden. Daarnaast zijn er belangen op het gebied van speculatie en de binnenlandse landbouw, bijvoorbeeld in de ontwikkelingslanden. Ik zoom op de belangen in.

Door de concentratie van supermarkten in Nederland is de inkoopkracht aan het einde van de keten enorm toegenomen. Bij de basis, waar geproduceerd wordt, is er een enorme versnippering. De staatssecretaris moet gevoelig zijn voor deze onevenwichtigheid in de keten. Mijn fractiegenoot Rik Grashoff heeft er een motie over ingediend en heeft de staatssecretaris opgeroepen om erin te duiken. Ik vraag hem nogmaals om te komen met een visie op meer evenwicht in de keten en het vergroten van de marktmacht van boeren. Zij moeten een faire prijs kunnen verdienen. Ik teken daarbij aan dat de biologische boeren een aparte plaats mogen krijgen. Mogelijk kan in overleg met de staatssecretaris van Financiën worden bekeken of er iets mogelijk is met de btw op verschillende producten.

De SP zei veel over speculatie. Dit is niet het enige probleem, maar het is wel degelijk een groot probleem. Ik noem het voorbeeld van één speculant die 7% van de cacaovoorraad van de wereld opkoopt. Dat is nogal wat. 7% is genoeg voor het verbruik van Duitsland in een heel jaar. Het is logisch dat dit tot grote prijsvolatiliteit op de markt leidt. De staatssecretaris kan ontkennen dat er een causaal verband is, maar er is natuurlijk wel degelijk een verband. Zulke hoeveelheden en zulke immorele jongens – het gaat vaak om hedgefonds uit het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten die niet gehinderd worden door veel ethisch besef – moeten serieus genomen worden. De staatssecretaris heeft de morele plicht om, in opvolging van wat de SP zei, daar zwaar op in te zetten en te bekijken wat hij kan doen, ook in internationaal verband. Ik hoor graag zijn visie.

Ook in de binnenlandse landbouw zijn er onevenwichtigheden. Boeren in ontwikkelingslanden worden opgeroepen om minder heterogeen te zijn in hun aanbod omdat zij schaalvergroting en export moeten willen bereiken. Ondertussen erodeert zo'n land onder je neus weg en blijkt het door het eenzijdige aanbod veel gevoeliger te zijn voor klimatologische gevolgen. Een keer een slechte oogst heeft een grote invloed op het totale aanbod in de wereldhandel. Wij hebben op het verkeerde paard gegokt. Een veelzijdiger aanbod en een veelzijdiger landbouw zijn juist handig. Het land is minder afhankelijk van import en helpt de rest van de wereld doordat er meer peak shaving en minder volatiliteit in het aanbod is. Ik hoor graag de mening van de staatssecretaris en waarop hij wil inzetten.

Mevrouw **Dijkers** (PvdA): Voorzitter. In zijn brief schrijft de staatssecretaris dat door de stijging van de prijzen meer dan 40 miljoen mensen in extreme armoede is gedrukt. Ik schrik daar enorm van. Wij stellen ontwikkelingshulp beschikbaar voor het halen van de millenniumdoelstellingen, maar tegen het geweld van de prijsstijgingen in voedsel zijn wij niet opgewassen. Als wij niet onze inspanningen op andere beleids-terreinen aanhalen en een coherent beleid voeren om ontwikkelingslanden daadwerkelijk vooruit te helpen, kunnen wij hulp blijven geven tot in de eeuwigheid. Dat lijkt mij niet de bedoeling. Graag een reactie van de staatssecretaris. Wat zijn de plannen? Zijn er bijvoorbeeld ideeën om ontwikkelingslanden die met de prijsstijging geconfronteerd worden te

compenseren of te ondersteunen in het opvangen van de enorme schommelingen, zodat ze hun mensen kunnen helpen?

De prijsstijgingen worden vaak verergerd door handelsbelemmeringen, exportrestituties en prijssubsidies. Is de staatssecretaris het met mij eens dat het niet zoveel uitmaakt wat voor steun een boer krijgt, maar dat die steun te allen tijde marktverstoring is? Ik hoop dat hij dit onderschrijft. Het CDA-manifest Van hulp naar investeren doet dit wel, evenals de FAO, de Wereldbank en de World Trade Organization (WTO). Het is vrij simpel. Als je geld krijgt voor het leveren van een groene of blauwe dienst, ben je minder afhankelijk van de prijs die je product oplevert. Je hebt immers al voor een deel je inkomen aangevuld met subsidie. Is de staatssecretaris het met mij eens dat wij af moeten van de directe en indirecte subsidies die marktverstoring zijn?

De staatssecretaris zegt dat hij de Kamer op de hoogte zal houden van de nieuwe inzichten over de verdringing van voedselgewassen door biobrandstoffen. Ik hoor graag wanneer wij die kunnen verwachten en wanneer wij daarover kunnen spreken. Is de onzekerheid over de effecten van bijmenging van biobrandstof voor de staatssecretaris geen aanleiding om op basis van het voorzorgsbeginsel te kijken naar de vraag? Hij is een voorstander van verregaande transparantie op de markt van grondstofderivaten. Doelt hij ook op de over the counterhandel? Zo ja, waarom wachten wij dan met het transparant maken op de rest van de wereld? Nederland kan ook zelf stappen zetten.

De PvdA vindt het spijtig dat de regering de deur dichthoudt voor verregaande regulering. De Amerikaanse regering laat met de Dodd-Frank Act zien dat er wel degelijk in te grijpen is. De Europese Unie kan zich niet veroorloven om niet mee te gaan in dergelijke ontwikkelingen. Is de staatssecretaris het ermee eens dat, gezien de internationale discussie, voorstellen voor strakke regulering van speculanten buiten de orde zijn? Het zal toch niet? Mijn fractie vindt het niet wenselijk dat de Europese regelgeving achterblijft bij die van de Amerikaanse toezichthouders. Graag een reactie. Wat was er eigenlijk mis met de termijnmarkt van de jaren negentig? Die functioneerde toch naar redelijke tevredenheid?

Ik juich de inzet toe van de staatssecretaris en van staatssecretaris Knapen van Buitenlandse Zaken voor het versterken van het economisch rendabel maken van de landbouw- en ontwikkelingslanden. Een verhoogde inzet is goed. Ik ben blij met de prioritering en het zoeken van nieuwe innovatieve samenwerkingsverbanden. Ik heb wel twee zorgen. De eerste gaat over het probleem van landgrabbing. Hoe zorgt de staatssecretaris ervoor dat wij straks niet op illegaal verkregen land economische landbouw stimuleren? Wat zijn de voorwaarden die de staatssecretaris daarbij stelt? Hoe ondersteunen wij ontwikkelingslanden in het opzetten van een kadaster, het vastleggen van grondrechten en het helpen van kleine boeren om hun rechten gestalte te doen zien krijgen? Mijn tweede zorg gaat over subsidiepotjes. Ik hoop dat de vergrote aandacht voor landbouw en de rol die Nederland daarin kan spelen, niet resulteert in een extra subsidiepotje voor het exporterend agrarisch bedrijfsleven. Kan de staatssecretaris mij geruststellen? Ik noem het recente voorbeeld van een kippenproject in Afghanistan. Daar werden vrachtwagens met Nederlandse kippen heen gestuurd. Die kippen hebben de tocht bij 50°C niet overleefd. Er moest ook Nederlands kippenvoer achteraan gestuurd worden omdat dat lokaal niet werd geproduceerd. Ik hoop dat het niet om dit soort projecten gaat.

De PvdA maakt zich zorgen over de positie van het World Food Program (WFP). Ik kan mij voorstellen dat de staatssecretaris die gegevens niet paraat heeft, maar kan hij aangeven hoe het zit met de voorraden? Lopen die achter? Welke hinder ondervindt het WFP van de prijsstijgingen? De staatssecretaris mag ook schriftelijk reageren.

De heer **Van Bommel** (PVV): Voorzitter. Ik vervang vandaag mijn collega Gerbrands. De PVV maakt zich zorgen over de voedselprijzen. De prijzen in de vlees- en verssector zijn zorgwekkend. Boeren worden steeds vaker gedwongen om hun producten voor een te laag bedrag van de hand te doen. De macht van de supermarkten in dezen is enorm. Men moet kiezen uit afzetten tegen een te lage prijs of het voedsel weggooien. Boeren worden steeds vaker bedreigd door een faillissement of gedwongen om uit te breiden. Dit is een alarmerende situatie. Consumenten worden beschermd door de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa) en supermarkten zijn de machtsfactor. Ik heb gisteren gesproken met de NMa. Er is veel geregeld voor marktmacht, maar eigenlijk niets voor inkoopmacht. De situatie ontstaat dat producenten onder druk worden gezet. Helaas worden de producenten, de agrariërs en de levensmiddelenindustrie vaak vergeten. Coca-Cola, Kellogg's en Unilever kunnen kortingen weigeren omdat ze machtig zijn en simpelweg niet meer aan een supermarkt leveren bij een onvolkomenheid. Dit geldt niet voor de agrariërs en de levensmiddelenindustrie en met name niet voor de mkb'ers die de huismerken en de low-budgetmerken leveren. Ze zijn machteloos als de supermarkten hen dwingen tot een betalingstermijn of een relatiekorting. Deze kortingen lijken een minimaal percentage, maar voor de ondernemers zijn ze vaak killing. De betalingstermijnen worden soms tot zes maanden verhoogd. Zo wordt het bijna onmogelijk om een rendement uit een product te halen. Als gevolg van de prijzen hebben onze melkboeren al eens melk laten wegvloeien. Dat begrijpt helemaal niemand en ook wij vinden dat een slechte actie, want voedsel moet je nooit weggooien, maar het toont wel de machteloosheid van de veehouders aan. Wij pleiten voor een gedragscode in de voedselsector naar Engels voorbeeld, die moet gelden voor producenten, levensmiddelenindustrie en supermarkten. Ik begrijp dat dit in Engeland al gebeurt. Wij denken aan een mediator die bekijkt hoe de marktpartijen bij elkaar kunnen komen. Er zijn nu slachtoffers, vooral aan de productiekant. Graag een reactie van de staatssecretaris hoe hij hierover denkt. Een andere zorg van de PVV is de ogenschijnlijk nobele motie van de heer Voordewind van de ChristenUnie. Hij roept op tot het duurzaam produceren van de huismerken van supermarkten. Wat is duurzaam? Is dat een fabriek die geheel op windenergie draait en geen afvalstoffen heeft? Die bestaat gewoon niet. Elke ondernemer werkt al zo duurzaam mogelijk. Grondstoffen, energie en afvaloverschotten kosten geld. Ondernemers willen dat voorkomen, dus waarom zou een ondernemer 1 000 ton van een grondstof aanschaffen en laten draaien op 500 kW, als hij hetzelfde product kan produceren voor 800 ton grondstof en op 400 kW? Geen ondernemer zou in dit geval niet duurzaam ondernemen. Laten wij eens ophouden met betutteling.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Het is een interessante vraag om te stellen aan de staatssecretaris, maar ik wil graag iets zeggen over het nobele van deze motie. Ik vond het verhaal van de heer Van Bommel fantastisch. Het gaat inderdaad om de positie van de boeren en over de inkoopmacht die nu vooral bij de supermarkten ligt en die je wilt verplaatsen. Als een boer zegt dat hij duurzaam wil werken en dat hij het belangrijk vindt dat de milieukosten worden verwerkt in de prijs, kan de PVV deze motie alleen maar toejuichen. Vindt de heer Van Bommel dat ook niet?

De heer **Van Bommel** (PVV): Betutteling gaat bij ons altijd te ver. Boeren gebruiken vaak de warmte van de melk voor restprocessen. Die zijn in dat geval vrijwillig duurzaam bezig. Zaken als watersystemen voor de koeien zodat er drinkwater bespaard blijft en een zoutinstallatie waardoor er minder reinigingsmiddelen worden gebruikt bij de kaasproductie, zijn allemaal vrijwillig tot stand gekomen. Daar kunnen de boeren mee

besparen. Als de Kamer dit soort zaken wil afdwingen met betuttelende moties heeft dat geen gunstig effect.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik vind het belachelijk om dit onder het tapijt van betutteling te vegen. Dat is zo gemakkelijk. Een boer moet beloond worden als hij ontzettend goed bezig is op het gebied van duurzaamheid en dat moet in de prijs worden verwerkt. Het probleem is dat hij niet de goede prijs krijgt voor zijn goede inspanningen, maar gedwongen wordt om tegen dumprijzen zijn producten af te leveren. Maak het verschil tussen de PVV en de ChristenUnie niet groter dan het is op dit punt. In het licht van het verhaal van de heer Van Bommel zou de PVV de motie moeten toejuichen. Het is geen betutteling als de overheid hierin faciliterend optreedt en in de keten als een goed marktmeester bepaalde regels stelt.

De heer **Van Bommel** (PVV): Wij verschillen daarin van mening. De huismerken worden vaak door mkb'ers gemaakt. Die staan nu al met de rug tegen de muur; veel worden door de inkoopmacht verpletterd. Dan zegt u ook nog dat ze duurzaam moeten produceren en anders hun producten niet kunnen verkopen. Dat sta ik niet voor. Voorzitter. De motie is helaas aangenomen. Een logisch gevolg van deze motie is dat alle producten in de supermarkt duurder worden. Een lesje middelbare-schooleconomie: als er waarde wordt toegevoegd aan de productieketen, stijgen de kosten van de productie en worden die doorberekend in het product. Als de huismerken in prijs stijgen, stijgen de prijzen van de A-merken ook. Die producten denken: wij doen er altijd een bepaalde premie bovenop; mensen zijn bereid om voor A-merken te betalen; dat is mooi, wij hebben ook wat extra marge. Dit lijkt mij alleszins onwenselijk. In deze roerige tijd waarin Henk en Ingrid steeds minder overhouden, lijkt deze motie het alleen maar erger te maken. Graag een reactie van de staatssecretaris.

Mevrouw **Dijkers** (PvdA): Dat Henk en Ingrid minder overhouden, is dat niet gewoon het gevolg van de bezuinigingen van dit kabinet? Net zoals dat de kinderen van Henk en Ingrid aan de onderkant van de arbeidsmarkt moeten instromen en het moeilijk hebben en dat Henk en Ingrid die een baan moeten vinden het moeilijk hebben. Bent u dat met mij eens?

De heer **Van Bommel** (PVV): Ik ben in de positie geweest om in de stukken van het vorige kabinet te kijken. Wouter Bos heeft zo'n erfenis achtergelaten dat wij onze handen vol hebben aan de bezuinigingen die het gevolg zijn van het beleid van het vorige kabinet. Voorzitter. Mijn laatste punt betreft de torenhoge veevoederprijzen waarmee onze veehouders te kampen hebben. Ik pleitte kortgeleden voor een ruimere opstelling van genetisch gemodificeerde organismen (ggo). De staatssecretaris heeft daarvoor al een toezegging gedaan. Graag hoor ik van de staatssecretaris hoe hij denkt over de hoge veevoederprijzen in relatie tot onze hardwerkende veehouders en agrariërs. De PVV ziet naar aanleiding van het AO Voedselprijzen alleen maar prijsstijgingen voor producent en consument en wil graag een kordaat optreden om die te voorkomen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): In alle brieven en alle inbrengen in dit algemeen overleg over voedselprijzen komt terug dat het gaat om een internationaal vraagstuk, waaronder de mensen in arme landen het meest lijden. Het is verbazingwekkend dat de PVV een inbreng levert die alleen gaat over de Nederlandse situatie. De heer Van Bommel mag van mij iets van mijn spreektijd krijgen om een kleine toelichting te geven op de visie van de PVV op ontwikkelingsa-

menwerking. Het gaat om miljoenen mensen die lijden als gevolg van patronen die door westers handelen zijn ingeslepen.

De heer **Van Bommel** (PVV): Wij zijn niet van het weg-met-onssyndroom en alles is de schuld van het westen. Wij zijn gekozen in Nederland en een Nederlandse partij. Als u vindt dat u de belangen van mensen in het buitenland moet dienen, moet u daar een partij oprichten. Wij gaan voor de belangen van de Nederlandse agrariërs. Wij sluiten onze ogen niet voor wat er in het buitenland gebeurt, maar gaan niet mee in het weg-met-onssyndroom.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik zie in een piepklein gaatje. U zei: «Wij sluiten onze ogen niet.» Wat doet de PVV dan met de ontstane situatie in de wereld? Vanwege onze rijkdom heeft Nederland een verantwoordelijkheid ten opzichte van andere landen om iets te doen aan de problemen waar ook de PVV de ogen kennelijk niet voor sluit.

De heer **Van Bommel** (PVV): Wij hebben niet de ambitie om de wereldproblemen hier op te lossen. Wij praten over de Nederlandse situatie waarin de handel terechtkomt als gevolg van bepaalde prijzen. Daar kan een bepaald beleid op los gelaten worden, maar wij hebben met name zorgen over de positie van onze producenten. Wij hebben niet de ambitie om wereldwijde situaties even snel in een AO'tje of vanaf een papiertje op te lossen.

De heer **Van Gerven** (SP): Ik heb in mijn bijdrage sterk de nadruk gelegd op de rol van de speculatie en de extreme prijsbewegingen bij voedsel, waardoor in 2007 en 2008 zelfs honderdduizenden kinderen aan ondervoeding zijn overleden. Wat is het standpunt van de PVV over de invloed van speculatie op de voedselprijzen? Wat zou de rol van de Nederlandse overheid moeten zijn om die te beteugelen?

De heer **Van Bommel** (PVV): Dat is een complexe discussie. Wat is markt en in hoeverre moet de overheid zich daarmee bemoeien? Ik deel uw zorgen. Als er met schaarse middelen door een beperkt aantal multimiljoenairs gespeculeerd wordt, vind ik dat een onwenselijke ontwikkeling. Ik heb zo gauw geen antwoord wat de overheid hieraan moet doen, want wij praten over een marktsituatie, maar ik deel uw zorgen en vind dit een onwenselijke ontwikkeling.

De heer **Van Gerven** (SP): Het is zeer waarschijnlijk dat Nederlandse pensioenfondsen zich met grondstoffspectulatie bezighouden via hun beleggingsportefeuille. Als dat zo is, vindt de PVV-fractie dan dat het beleid van de pensioenfondsen gewijzigd moet worden?

De heer **Van Bommel** (PVV): Deze vraag hoort niet in dit debat thuis. U kunt in een ander debat vragen wat de heer Van Dijk daarvan vindt. Ik vind niet dat ik een antwoord moet geven over een heel ander beleidsterrein.

De heer **Van Gerven** (SP): De extreme prijschommelingen en de wereldwijde speculatie zijn juist de reden voor het aanvragen van dit debat. Ik verwacht dan dat de PVV op dit punt een standpunt heeft. Als Nederlandse partij hebt u toch wel een mening over het beleid van Nederlandse pensioenfondsen?

De heer **Van Bommel** (PVV): Ik doe daar geen uitlatingen over. Er kan ook een president in opspraak raken van een bepaald land dat een belangrijke producent is. Dan zou er iets kunnen gebeuren. Daar zou ik dan ook een

mening over moeten geven? Ik houd mij bij het AO Voedselprijzen. U verleidt mij niet tot een discussie die naast mijn portefeuille gaat. U krijgt de gelegenheid om dit aan de heer Van Dijk te vragen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Wat is volgens de PVV een van de hoofdoorzaken dat een miljard mensen elke dag met honger naar bed gaat? Heeft Nederland daar een bepaalde rol in?

De heer **Van Bommel** (PVV): Ik wil het eerst over de oplossing hebben. U maakt zich terecht zorgen over honger in de wereld. Ik heb uw collega laatst horen spreken over allerlei problemen die er zijn met ggo's. We hebben meer voedsel nodig en voedsel dat beter bestand is tegen allerlei ziektes. Tegelijkertijd valt de PvdD de producenten die grootschalig kunnen produceren continue aan. Eigenlijk schiet u in uw eigen voet door te zeggen dat boeren niets mogen. Gisteren pleitte uw collega voor enorme heffingen waardoor de boeren hun faillissement meteen kunnen aanvragen. Ik ben bang dat dit de voedselsituatie niet helpt.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): U zou een slechte dokter zijn als u het over een medicijn hebt, terwijl u niet weet waar de pijn zit en wat het probleem is. Ik vraag nogmaals: wat is volgens de PVV de hoofdoorzaak van het feit dat een miljard mensen elke dag met honger naar bed gaan? Ik wil gewoon een simpel antwoord en het niet over uw oplossingen hebben. Ik wil weten welk probleem u hebt gedetecteerd op basis waarvan u tot een oplossing komt.

De heer **Van Bommel** (PVV): Ik wil daar niet te lang over uitweiden. Het is een ernstig probleem. De grootste oorzaak is de bevolkingsproblematiek; er zijn erg veel mensen op deze wereld en veel mensen wonen in landen waar het politieke systeem waarschijnlijk niet helemaal goed werkt. De Nederlandse overheid kan daar wat van vinden, maar kan daar niet al te veel aan doen. Nederland kan er wel als belangrijk exportland voor zorgen dat er hoge kwaliteit voedsel op de markt komt die ter beschikking komt van die mensen. Grootschaligheid is belangrijk. Ik zeg: hoezee met de veehouderij en einde aan de sabotage.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): De PVV onderschrijft klaarblijkelijk geen enkele hoofdoorzaak met betrekking tot speculatie en het feit dat de westerse maatschappij vruchtbare akkers in ontwikkelingslanden leegroeft. Het gevolg van deze grote hongersnood is echter dat er enorme migratiestromen met name vanuit Noord-Afrika naar ons land komen. Hoe gaat de PVV, die zo'n fel tegenstander is van immigratie, voorkomen dat wij klimaatvluchtelingen in Nederland krijgen?

De heer **Van Bommel** (PVV): Dit gaat weer niet over mijn portefeuille. Ik zeg alleen dat de immigranten jonge, weldoervoede mannen zijn, die op zoek zijn naar werk. Ze zijn vanuit Tunesië op vlucht voor de vrijheid. Dat heeft niets met honger te maken. Mensen die echt honger hebben, zie ik hier nauwelijks.

De heer **Braakhuis** (GroenLinks): Er zaten twee heel leuke dingen in het betoog van de PVV. Er werd gesproken over melkboeren. Ik verlang wel terug naar de tijd van de melkbus zonder verpakkingen. Nog leuker was dat er een tegenstrijdigheid in het betoog zat. De heer Van Bommel neemt het op voor boeren die verpletterd worden door de inkoopkracht van degenen die hoger in de keten zitten. Tegelijkertijd roept hij de staatssecretaris op om te letten op de prijzen. Dat gaat niet samen. Als je het opneemt voor de marktmacht van boeren, gaan de prijzen omhoog, want dan krijgen zij een faire prijs die helaas doorberekend wordt aan de consument. Kan hij die tegenstrijdigheid verklaren?

De heer **Van Bommel** (PVV): Wij hebben afgesproken dat wij het niet over dat dossier gaan hebben. Boeren krijgen een heel lage prijs, maar de tussenhandel heeft een hoge winstmarge waardoor de consument uiteindelijk een hoge prijs betaalt. Er is dus heel veel ruimte voor een hogere prijs voor de boeren en een lagere prijs voor de consumenten.

De heer **Braakhuis** (GroenLinks): Dat is niet helemaal waar. De inkoopkracht wordt vooral gedomineerd door de supermarkten en hun inkooporganisaties. Die zitten helemaal boven in de keten. Die keten is kort. Hoe gaat de heer Van Bommel dit oplossen? De tussenhandel is niet het enige probleem. Het gaat ook om de directe inkoopkracht door de concentratie aan de consumentenkant.

De heer **Van Bommel** (PVV): Ik hoorde een heel verhaal. Mistigheid draagt niet bij aan sterkte. Het gaat niet alleen om de supermarkten. Er zijn bijvoorbeeld ook kaaspakhuizen die een prijs berekenen die heel laag is en die vier keer over de kop gaat voordat u uw stukje kaas uit de supermarkt kunt halen. Daar zitten mensen die er echt heel rijk van worden. Dat komt omdat er een beperkt aantal grote supermarkten en een inkooporganisatie met heel veel macht is. Wij willen met een mediator bekijken of er een evenwichtiger verdeling kan komen, zodat de agrariërs die heel hard werken ook eens wat kunnen verdienen.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Voorzitter. Toegenomen prijschommelingen en -instabiliteit van landbouwgrondstoffen en voedsel zijn een groot probleem. In Nederland ondervinden wij hier hinder van, maar in andere delen van de wereld heeft het veel grotere effecten. Hoge voedselprijzen leiden tot onrusten in de Arabische wereld. De conclusie van de Wereldbank luidt dat meer dan 40 miljoen mensen in extreme armoede is beland vanwege de hoge voedselprijzen. Dit is grotendeels het gevolg van recente droogte in Europa en Rusland en overstromingen in Australië. Het feit dat deze 40 miljoen geen Europeanen en Australiërs zijn, toont de mondiale verwevenheid en wederzijdse afhankelijkheid voor voedselvoorziening aan. Onze stem voor die miljoenen mensen is vandaag hard nodig. De ChristenUnie vindt dat er maatregelen moeten worden genomen die op korte termijn effect hebben. Wij moeten voor de lange termijn toewerken naar een sterke, eerlijke en duurzame voedselvoorziening. Daar is veel voor nodig, vooral op internationaal niveau. Omdat Nederland zo'n welvarend land is met veel kennis en ervaring in de agro-industrie, ligt hier een grote verantwoordelijkheid. De ChristenUnie stemt van harte in met de initiatieven voor de kortere termijn die genoemd worden in de beleidsinzet, zoals het gebruik van handelstarwe als zaaizaad voor zomertarwe en het inzetten op de opheffing van ad-hocexportbelemmeringen. Het is de vraag in hoeverre wij andere landen er met kracht van kunnen overtuigen niet tot ad-hochandelsbarrières over te gaan. Graag een reactie van de staatssecretaris. De staatssecretaris stelt dat strakkere regulering om speculatie tegen te gaan niet aan de orde is omdat in Europees verband wordt gewerkt aan voorstellen om de transparantie in de markt voor agrarische grondstof- en voedselderivaten te vergroten. Het is de vraag of het bereiken van meer transparantie voldoende is. Ik vraag mij af waarom wij de regels die de Commodity Futures Trading Commission (CFTC) oplegt in de VS, niet opvolgen in Nederland en Europa. Graag een antwoord hierop van de staatssecretaris. Strengere regulering helpt voorkomen dat enorme voedselvoorraden kunnen worden opgekocht door een klein aantal of zelfs individuele bedrijven. De heer Braakhuis noemde het cacaovoorbeeld. Met het verder afbouwen van het markt- en prijsbeleid van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) hebben wij minder instrumenten in handen om stabiliteit te behouden. Het aanleggen van voedselvoorraden is niet alleen

van strategisch belang, maar draagt ook bij aan de stabiliteit bij prijs-schommelingen. De markt schiet regelmatig tekort in het voedsel-vraagstuk. De ChristenUnie dringt er bij de staatssecretaris op aan niet te veel van de markt te verwachten en over te gaan tot het opbouwen van strategische voedselreserves op Europees niveau. Ik lees in de brief dat dit kan helpen.

In het conceptrapport van onder meer de FAO, worden allerlei beleidsaanbevelingen gedaan. Wat gaat de staatssecretaris met deze aanbevelingen doen? Met name het gebruik van biomassa voor energietoepassing is een zorgelijk punt. Er zijn goede duurzaamheidscriteria ontwikkeld, ze liggen klaar, maar die zouden bindend, wettelijk verplicht, moeten worden.

Waarom gaat het kabinet hier niet heel snel toe over? De ChristenUnie kan zich goed vinden in de prioriteit die het kabinet stelt voor voedselvoorziening en het ontwikkelingsamenwerkingsbeleid, en in de nadruk die wordt gelegd op het opbouwen van capaciteit in andere gebieden. Zoals uit het recente rapport van de FAO blijkt, valt er een wereld te winnen op het gebied van verspilling in oogstverwerking en -vervoer. De ChristenUnie kijkt uit naar een goede uitwerking van dit beleid. Wanneer kunnen wij daarover iets tegemoet zien?

Als dit kabinet wil inzetten op versterking van concurrentieposities door duurzame innovaties en het genereren van toegevoegde waarde in de voedselketen, weet ik zeker dat onze boeren daar graag aan meedoen – ik zet daarbij een heel groot uitroepteken na het betoog van mijn PVV-collega – maar dan moeten er wel de juiste randvoorwaarden worden gecreëerd. In zijn brief van 6 maart schrijft de staatssecretaris veel heil te zien in een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de keten om te verduurzamen. Hoe staat het met de uitvoering van mijn motie op dit punt? Uitwerking en uitvoering van deze motie moet het mogelijk maken dat de kosten voor innovatie en verduurzaming gespreid worden over de verschillende spelers in de voedselketen.

Er wordt verschrikkelijk veel voedsel verspild en weggegooid. Er kan winst worden behaald met efficiëntere opslag en vervoer. Volgens de FAO gooien wij in het westen ongeveer evenveel voedsel weg als er door de inefficiëntie verloren gaat. Als er meer voedsel moet komen, laten wij dan beginnen met minder te verspillen en beter te delen. Dit alles zou ons aan het denken moeten zetten. Het Rathenau Instituut roept daartoe op. Ik citeer: «De levensstijl en voedingsgewoonten van de Nederlander zullen hoe dan ook niet buiten schot blijven. Burgers zullen op die veranderingen voorbereid moeten worden.» Wat gaat het kabinet met deze boodschap doen? Minister Schippers heeft gisteren in haar landelijke Nota Gezondheidsbeleid nog laten weten de beïnvloeding van levensstijl vooral betuttelend te vinden.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik vroeg de staatssecretaris welke maatregelen hij gaat nemen om de levensstijl van de Nederlander met betrekking tot de voedselgewoontes te beïnvloeden. Wat vindt de ChristenUnie belangrijk? Welke maatregelen moeten worden genomen? Denkt zij ook aan het bewerkstelligen van gedragsverandering door het de-vervuiler-betaaltprincipe toe te passen en voedsel gedifferentieerd aan te bieden door btw-differentiatie? Staat de ChristenUnie daarvoor open?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Zeker. Wij hebben de afgelopen jaren daarvoor regelmatig voorstellen gedaan. Je zou dat op allerlei terreinen kunnen doen. Ik vraag dit ook in relatie tot de gezondheidsbrief van minister Schippers. Het tegengaan van het probleem van overgewicht, de voedselprijzen, de voedseltekorten en de oneerlijke verdeling zijn allemaal thema's die met elkaar samenhangen en waar je samenhangend beleid op moet ontwikkelen. Ik vind het belangrijk dat het kabinet dit in samenhang oppakt. De staatssecretaris doet dat en zegt dat het gaat om een complex probleem. Combineer deze thema's. Er

valt veel te doen met btw, maar ook met de actie van eerlijke supermarkten en met onze motie die ervoor zorgt dat kosten goed verwerkt zijn zodat een eerlijke prijs voor een eerlijk product een principe is dat geldt voor onze Nederlandse boer.

De heer **Koppejan** (CDA): Voorzitter. Ook ik neem vandaag dit dossier waar voor een collega. Voor het CDA vormen de grote prijsfluctuaties op de wereldmarkt en de gevolgen daarvan voor de armste bevolkingsgroepen een grote bron van zorg. Het wereldvoedselvraagstuk neemt met een groeiende wereldbevolking alleen maar toe. Op een aantal factoren dat ten grondslag ligt aan de prijsfluctuaties, zoals de extremere weersomstandigheden, kunnen wij weinig invloed uitoefenen. Het is van belang om ons te concentreren op de zaken die wel te beïnvloeden zijn, zoals het stimuleren van lokale voedselproductie in ontwikkelingslanden, bijvoorbeeld in Afrika, waardoor de afhankelijkheid van fluctuerende prijzen op de wereldmarkt afneemt. Wat dragen de ontwikkelde landen, in het bijzonder Nederland, op dit moment bij om lokale voedselproductie te stimuleren? Kan de staatssecretaris iets zeggen over de effecten van de 15 mln. die Nederland bijdraagt aan het stimuleren van lokale voedselproductie in Afrika? Naast het tegengaan van verspilling zal ook de productie per hectare beschikbare grond omhoog moeten. Juist op deze gebieden beschikt Nederland over grote kennis. Wordt hier al maximaal op ingezet in het kader van het herziene ontwikkelingssamenwerkingsbeleid in combinatie met het topgebiedenbeleid? Hoe verloopt de samenwerking tussen de departementen van Economie, Landbouw en Innovatie en van Buitenlandse Zaken? Mogen wij erop rekenen dat het netwerk van landbou wattachés in dit kader in stand wordt gehouden? De invloed van de stijgende energieprijzen op de hoogte van voedselprijzen baart ons zorgen. Het lijkt ons van belang om in het kader van ontwikkelingssamenwerking te investeren in lokale duurzame energieopwekking. In hoeverre is dit reeds onderdeel van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid? Meer transparantie van prijsvorming op de wereldmarkt is van groot belang voor alle boeren, in ontwikkelde en onontwikkelde landen, om ongewenste speculatie tegen te gaan. Tegelijkertijd zullen boeren meer voorbereid moeten zijn op fluctuaties, ook de Nederlandse boeren. De reserves van het Nederlandse boerenbedrijf zijn in de afgelopen jaren sterk gedaald. In sommige sectoren, zoals de glastuinbouw, nadert het eigen vermogen een kritische grens. Prijsschommelingen kunnen daardoor steeds moeilijker worden opgevangen. Door de afbouw van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid krijgen ondernemers te maken met fluctuerende prijzen. De kennis om risico's te managen is verwaarloosd. Er wordt gemeld dat de overheid kan investeren in kennis en transparantie van markten, zodat de ondernemer geholpen kan worden zijn risico's af te dekken. Informatie over voorraden, financiële markten etc. is mooi, maar als de ondernemer deze vervolgens niet weet te vertalen in zijn bedrijfssituatie, heeft hij er niets aan. Graag een reactie van de staatssecretaris.

De staatssecretaris heeft het over seminars over prijsvolatiliteit en doet ons een aantal aanbevelingen uit het conceptrapport Prijsvolatiliteit in voedsel- en landbouwmarkten toekomen. Wat gaat Nederland concreet doen op het gebied van prijsvolatiliteit? Hoewel wij later uitgebreid zullen spreken over prijsvorming in de keten, stip ik toch een aantal punten aan. Wij wachten nog steeds op een uitgebreide kabinetsreactie naar aanleiding van het SER-advies over de relatie tussen mededingingsreggeving en duurzaamheid. Er was toegezegd dat dit in april zou komen. Het is inmiddels mei. Zo'n visie is gezien de ontwikkelingen in diverse sectoren en op Europees niveau van groot belang. Er is een High Level Forum vanuit de Europese Commissie dat advies geeft over de mededingingsreggeving in relatie met duurzaamheid. In november komt men met aanbevelingen. Wat is de inzet van Nederland hierin? Wij verwachten

van de regering een inzet waarbij de mededingingsregelgeving het behalen van duurzaamheidsdoelstellingen niet in de weg zit. Wij komen hierop terug bij het AO over maatschappelijk verantwoord ondernemen. De lage reserves in de agrarische sector worden volgens de Rabobank niet alleen veroorzaakt door de crisis, maar ook door slechte margeverdeling in de voedselketen. Boerenbedrijven maar ook vissers krijgen nog altijd de laagste marges. Uit een nieuwe studie van het onderzoeksinstituut LEI blijkt dat de rendementen op het eigen vermogen in sommige sectoren zijn gedaald. Vooral in de groentesector is de marge in de periode 2004–2009 verslechterd tot minus 5,5%. Ook in de varkenssector was sprake van een negatief rendement. Dit maakt dat er nauwelijks ruimte is voor investeringen en verbeteringen die door de maatschappij als belangrijk worden gezien, zoals duurzaamheid. De Rabobank heeft de staatssecretaris erop gewezen dat boeren de tijd moet worden gegeven om financieel te herstellen. Graag een reactie. Wat is de stand van zaken van de High Level Group zuivel en de EU-varkenshouderijdiscussie? In hoeverre hebben Nederlandse ondernemingen hier profijt van? Uit de eerste voedselbalans blijkt dat duurzaamheid serieuze business is geworden. Duurzaamheid staat hoog op de agenda. Toch duurt het bij het huidige beleid bijna zeventien jaar voordat het totale assortiment aan voedsel in Nederland is verduurzaamd. De voedselinkopen worden sterk bepaald door gewoonte. Gedrag kan worden beïnvloed door de sociale omgeving. In de samenleving kunnen wij elkaar erop wijzen dat het beter is om duurzaam geproduceerd voedsel te kopen. Het kan, zoals het succes van het duurzaamheidscertificaat MSC in de vissector laat zien. Dit is een samenwerkingsverband van het Wereldnatuurfonds en Unilever. Is de staatssecretaris bereid om verder na te denken over de manier waarop de overheid een stimulerende rol kan vervullen in de richting van de producent én de consument? Maakt deze zienswijze onderdeel uit van de Europese strategie voor 2020?

De heer **Van Gerven** (SP): Het CDA constateert het probleem van de prijsschommelingen. Hoe groot acht het de rol van speculatie? Wat vindt het CDA van het voorstel van de SP om in gesprek te gaan met de Nederlandse pensioenfondsen in zake hun beleggingsportefeuille rondom grondstoffen?

De heer **Koppejan** (CDA): Wij wijzen speculatie af, zeker als het ten koste gaat van de allerarmsten. Ik begrijp uit de stukken dat de zaak nog niet zo helder is en dat de relaties niet volstrekt duidelijk zijn. Als je iets wilt aanpakken, moet je precies weten wat je aanpakt en hoe. Ik heb daar minder zicht op. Daar waar misdragingen plaatsvinden op het gebied van beleggingsbeleid, spreekt het CDA de pensioenfondsen aan. De misdragingen moeten wel aantoonbaar zijn.

De heer **Van Gerven** (SP): Als dat verband er is, mag ik dan concluderen dat het CDA het billijk vindt dat er gesproken wordt over speculaties in grondstoffen, als die effect hebben op extreme prijsschommelingen en dat er net als bij de clusterbommen geen zaken meer met bepaalde bedrijven wordt gedaan?

De heer **Koppejan** (CDA): U mag er zeker op rekenen dat het CDA pensioenfondsen en andere fondsen zal aanspreken op maatschappelijk verantwoord beleggen. Maatschappelijk verantwoord ondernemen staat hoog bij ons in het vaandel. Waar aantoonbaar misdragingen plaatsvinden, zullen wij bedrijven en fondsen aanspreken.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Voorzitter. Voedsel is een van onze basisvoorwaarden en wij hebben er dagelijks mee te maken. De staatssecretaris schetst in zijn brief over de prijsvolatiliteit heel goed dat specifieke

karakteristieke zaken de basis zijn van de agrarische grondstoffen en ons voedsel. Helaas hebben wij geen greep op alle kenmerken, bijvoorbeeld op de weersomstandigheden. De invloed van 1% overschot of 1% tekort op de prijzen op de wereldmarkten, maar ook op de Europese markten, is heel groot. Vorige week kwamen er persberichten uit allerlei Europese lidstaten waarin werd aangegeven dat er grote schaarste ontstaat in het graan. De voedselprijzen zijn op graan gebaseerd. In een aantal regio's, ook in Amerika, zal 11,5% minder graan groeien dan in 2010, als de weersomstandigheden goed zijn. Dat is een zorg. Dit kan heel veel betekenen voor de veevoeding en de wereldwijde voedselprijzen.

De staatssecretaris geeft aan dat boeren te maken krijgen met een ander beleid, waardoor er meer fluctuerende prijzen ontstaan. Dat is een nieuw fenomeen. Hij schrijft dat het belangrijk is boeren te helpen hun risico te verkleinen, bijvoorbeeld door te hedgen op de termijnmarkten. Ik vraag mij in het licht van de prijsschommelingen af hoe de staatssecretaris dat ziet. Is daar überhaupt invloed op uit te oefenen? In een van de brieven gaat de staatssecretaris in op het beter functioneren van de voedselketen. Wij zouden daar een rol in kunnen spelen en er is ruimte in de mededingingswetgeving. Het is belangrijk om de relatie met de verduurzaming mee te nemen. Het gesprek dat wij hierover gisteren hadden met de NMa baart mij zorgen. De NMa zei dat zij daar op Nederlands niveau naar wil kijken, maar ik denk dat het belangrijk is dat dit op Europees niveau gebeurt. Ik ben beducht op de uitspraak van de NMa van gisteren, waarin zij aangeeft dat de inkoopmacht zich mag versterken, maar de andere machten niet. Als wij de keten willen bekijken en de mededinging tegen het licht willen houden, moeten wij daar wel degelijk naar kijken, net als naar de zaken die wij van de producenten vragen. De High Level Groups zijn ingesteld om te kijken naar de afspraken en de hele keten. De grote zorgen bij de varkenshouders, de zuivelproducten etc. zijn bekend. Steunt de staatssecretaris het verzoek van de VVD-fractie? Hoe verloopt de discussie op Europees niveau als het gaat om de High Level Group en de mededingingsdiscussie? Ziet de staatssecretaris mogelijkheden om instrumenten in te zetten?

Het is belangrijk dat wij op wereld- en Europees niveau zorgen voor zo veel mogelijk stabiele productiefactoren en dus niet ingrijpen in allerlei regelgeving. Het is belangrijk om zicht te krijgen op het functioneren van de voedselketen en te bekijken hoe het zit met de mededinging. Wij moeten ook kijken naar de relatie tussen concurrentie van voedingsgewassen en het gebruik voor energieopwekking. In Duitsland zijn er op dit terrein echt verschuivingen. Het laatste belangrijke punt is dat wij ontwikkelingslanden moeten helpen hun eigen voedselproductie op te starten.

Staatssecretaris **Bleker**: Voorzitter. De schadelijke gevolgen van extreme prijsschommelingen zijn voldoende besproken en staan in vele rapporten. Was het maar zo dat er een heldere beïnvloedbare oorzaak is die de prijsschommelingen voor een groot deel verklaart. Die is er niet. Voor een deel is dat inherent aan het soort product. Bij een toenemende vraag is het niet mogelijk om toenemende productie te leveren omdat het product seizoensgebonden is. Er zijn kenmerken van een product, zoals de prijselasticiteit, de productieomstandigheden en extreme weersomstandigheden, die altijd met zich meebrengen dat een product met prijsschommelingen van doen heeft. Dat is niet nieuw, maar wij zien dat de prijsschommelingen in een aantal gevallen de afgelopen jaren extremere vormen zijn gaan aannemen. Dat kan schadelijke gevolgen hebben voor kwetsbare landen zoals ontwikkelingslanden, maar eigenlijk voor alle landen waar mensen een groot deel van hun inkomen moeten besteden aan voedsel. In Nederland besteden wij 7% à 10% aan het voedselpakket,

maar er zijn ook landen waar 50% van het inkomen wordt besteed aan voedsel. Een prijsstijging hakt er dan veel meer in. Die problematiek is helder.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): De staatssecretaris heeft het over de toenemende vraag naar voedsel. Ik wil graag een specificatie. Bedoelt hij daarmee ook de toename van de vleesconsumptie en de vraag naar vlees? Zo ja, hoe is het dan mogelijk dat het kabinet aan de ene kant miljoenen investeert om de vraag naar vlees in de westerse landen te verminderen door het ontwikkelen van alternatieven voor vlees- en zuivelproducten en aan de andere kant prinses Máxima en prins Willem-Alexander naar Vietnam en China stuurt om daar de Vietnamese bevolking te stimuleren om vlees en zuivel te consumeren? De zorg die de staatssecretaris heeft over de toenemende vraag en een mogelijk antwoord is tegenstrijdig met het beleid van Nederland.

Staatssecretaris **Bleker**: Een kleine correctie: de regering stuurt geen leden van het Koninklijk Huis naar Vietnam of een ander land. De regering vergezelt leden van het Koninklijk Huis naar bijvoorbeeld Vietnam. Het is waar dat de welvaart in Vietnam toeneemt en dat er een fors toenemende vraag is naar hoogwaardige zuivel- en vleesproducten. Je kunt er wel een campagne in Nederland tegenaan gooien, maar dat zal niet helpen. Het is nu al zo dat een Vietnamees evenveel varkensvlees consumeert als een Nederlander. Met de stijging van de welvaart neemt dat alleen maar toe. In andere landen is dat ook het geval. Er is geen onevenwichtigheid of inconsistentie in het Nederlandse beleid. Wij gaan niet naar Vietnam om mensen te stimuleren om meer vlees te eten of meer zuivel te consumeren, maar om zuivel- en vleesproductie op een zo duurzaam mogelijke manier in te richten. Bedrijven geven hierover advies aan lokale mensen. Dat wij kippen en voer naar Afghanistan sturen, klopt ook niet. Er staat bijvoorbeeld in Vietnam een schitterende veevoerfabriek die gerund wordt door Vietnamezen, met Vietnamese producten en een Vietnamese distributie. Rond de fabriek is een compleet dorp gebouwd voor de mensen die er werken. Het voer gaat naar Vietnamese varkens en kippen. Zo voorzien mensen zich van vlees en andere behoeften. Dat is niet omdat wij hen daartoe bewegen, maar omdat onze bedrijven daar investeren en dat op een zo duurzaam mogelijke manier doen samen met Vietnamezen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Wij vragen niet om een campagne om Vietnamezen geen vlees te laten consumeren. Ik begrijp dat de staatssecretaris dat niet doet. Deze regering zorgt er wel voor dat Nederlands kalfs- en varkensvlees daar wordt geconsumeerd. De VanDrie Group, een Nederlands bedrijf, gaat met minister Verhagen mee om dat te doen. De staatssecretaris wil het publiek en de Kamer laten geloven dat zo'n VanDrie Group dat doet omdat men zo begaan is met het klimaat en altruïstische motieven heeft. Het is gewoon een handelsmissie, terwijl wij moeten concluderen dat wij simpelweg niet zoveel moeten consumeren omdat wij dan vier aardbollen nodig hebben. Hoe kan het dat wij aan de ene kant proberen mensen in Nederland te bewegen om minder vlees te eten en aan de andere kant onze bio-industriesystemen en onze manier van consumeren exporteren naar landen als Vietnam en China?

Staatssecretaris **Bleker**: Er is geen ondernemer die meedoet aan een missie als er geen vraag is naar een product in dat land of als er geen mogelijkheid tot investeren is. Het kost een ondernemer een week, hij is bij zijn bedrijf vandaan en het kost een hoop geld. Een ondernemer doet het alleen als hij denkt dat er vraag is en mogelijkheden zijn om te investeren. Het is geen kwestie van het promoten van kalfsvlees. Er is behoefte aan dat type product. Dat kunnen wij leveren – daar ben ik trots

op – en wij doen het ook nog op een duurzame manier volgens hoge Europese standaarden van dierenwelzijn. Daar is helemaal niets mis mee. Voorzitter. Er wordt door enkelen gerefereerd aan campagnes, aan de nota van collega Schippers, aan gezondheid, consumenten- en voedingsgedrag, etc. Er ligt een periode achter ons dat de overheid initiatief nam om mensen met maatschappelijke organisaties en ondernemingen te wijzen op bewust eetgedrag. Soms is dat met een campagne gepaard gegaan, maar in overwegende mate is het door maatschappelijke organisaties, ngo's, consumentenorganisaties en producenten zelf gedaan. Deze regering kiest ervoor om mensen zelf de weg naar meer duurzaam voedsel en voedingspatronen te laten vinden door open debat, opinievorming, voorlichting door ngo's, producenten en consumentenorganisaties. Wij stoppen met een overheid die voorbeeldgedrag schetst en oproepen doet om deze of die kant uit te gaan. Wij hebben alle vertrouwen in de samenleving, in de betrokken organisaties en dat men dat zelf oppakt. Er zijn veel aanwijzingen dat dit het geval is. Het publieke debat, de media, de ngo's, de consumenten- en producentenorganisaties en de retail zijn daar volop mee bezig. Ik zeg: overheid doe waar je goed in bent; stel heldere regels, duidelijke eisen en handhaaf, maar ga niet op de stoel zitten van de consumentenbeïnvloeder en de entameerder van promotiecampagnes.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Ik heb de staatssecretaris helemaal niet gevraagd om op allerlei oneigenlijke stoelen te gaan zitten. Ik verwees naar een paar zinvolle opmerkingen van het Rathenau Instituut. Misschien kan de staatssecretaris daarop ingaan. Bepaalde ontwikkelingen zijn de afgelopen jaren in gang gezet. De zogenaamde EPODE-aanpak uit Frankrijk is in Nederland geïmplementeerd in het programma Jongeren op gezond gewicht. De kern van de boodschap is juist dat het gaat om de consument, de producent, de wetenschap én de overheid die verantwoordelijkheid nemen. Daar zal samenhang in moeten zijn. Als de overheid heel eenzijdig zegt dat zij het niet meer doet, valt een heel bouwwerk uit elkaar. Dat is jammer omdat de overheid die regels wil stellen. Je moet goed bekijken welke rol de overheid moet oppakken. Soms is dat een campagne, soms een wet, maar zij moet zich niet zomaar onverhoeds terugtrekken. Zeker niet als wij te maken hebben met de grote gevolgen van voedselprijzen en voedseltekorten, maar ook met gezondheidsproblemen. De overheid kan niet simpel weglopen. Kan de staatssecretaris ingaan op dat punt van het Rathenau Instituut?

Staatssecretaris **Bleker**: Ik kom later terug op die concrete vraag. Wij lopen niet zomaar weg, maar concentreren ons op waar wij goed in zijn: wet- en regelgeving, handhaving en toezicht. Wij zullen terugtrekkende bewegingen maken ten aanzien van dingen die te maken hebben met consumentenbeïnvloeding. Die zaken moeten door de ketenpartijen zelf worden gedaan. Dat is een bewuste keuze voor de komende vier jaar en die wijkt inderdaad af van hetgeen het vorige kabinet deed.

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Trekt het kabinet zich terug in overleg met de ngo's, de consumentenorganisaties, etc.? Of is dit een eenzijdig idee waardoor weer makkelijk een bezuiniging kan worden ingeboekt?

Staatssecretaris **Bleker**: Het is inderdaad een bezuiniging, want het heeft te maken met de omvang van de organisatie en geld. Ik vind het een heel moeilijke bezuiniging. Over de wijze waarop wij die terugtrekkende beweging maken, zullen wij overleg hebben met de diverse partijen. De boodschap is geformuleerd en de keuze is gemaakt. Het zijn heel heldere keuzen. Als ik moet kiezen tussen twee of drie inspecteurs meer bij de

nieuwe Voedsel en Waren Autoriteit (nVWA) om toe te zien op naleving van voedselveiligheid en diertransporten, of twee of drie formatieplaatsen om allerlei partijen bij elkaar te houden om na te denken over verduurzaming in de keten, kies ik voor het eerste. Zo simpel is het.

Voorzitter. De waarheid over speculatie ligt in het midden en is niet helemaal duidelijk. De OESO zegt dat er een mogelijke invloed van speculatie is op de prijsschommelingen. Wij kunnen alleen niet precies traceren wat de invloed en de betekenis daarvan zijn. Daarbij is speculatie een invloed naast al die andere invloeden die wij hebben besproken. De beste weg om meer grip te krijgen en de invloed te minimaliseren, is markttransparantie. Daarom doet mijn Franse collega Le Maire voor de G20-conferentie op 22 en 23 juni a.s. het voorstel om de transparantie op agrarische markten te vergroten, onder meer door een onder de vleugels van de FAO ondergebrachte database met informatie over agrarische markten en de prijsvorming. Hij wil door middel van een bij de FAO ondergebracht rapid response forum, het informatiegehalte en de transparantie van prijsvorming vergroten en de internationale coördinatie versterken waar het gaat om voedselprijs, crisisbeheersing en de strijd tegen extreme prijsschommelingen. Die maatregelen worden op mondiaal niveau voorgesteld en ik verwacht dat ze tijdens die G20-vergadering gesteund worden. De financiële markten worden gereguleerd omdat dit positieve effecten kan hebben op de agrarische markten voor grondstoffen. Dat is niet een-twee-drie het antwoord, maar dat zijn de wegen die op de G20-conferentie in Parijs aan de orde zijn. Wat is de rol van Nederland in dit geheel? Nederland heeft geparticipeerd in twee conferenties, een in Nederland en een in Parijs, en heeft zeer actief input geleverd aan de Franse collega om initiatieven op globale schaal te nemen. Dat is de kern van de boodschap over speculatie, de rol van hedgefonds, de rol van de derivatenmarkt, etc.

De heer **Braakhuis** (GroenLinks): Ik heb het gevoel dat de staatssecretaris duikt. Meerdere leden hebben gevraagd om door te komen. Kijk naar de Dodd-Franck Act en wat de Amerikanen daarmee doen. Zet je in om iets soortgelijks te doen. Als de VN, de Wereldbank en diverse ngo's zoals Oxfam en Novib, onderzoeken doen die uitwijzen dat er wat aan de knikker is met de speculatie en de invloed van speculatie op de wereldhandel, kunnen wij daar niet voor weglopen. Het zou ons sieren om naar analogie van de VS dat deel van de Dodd-Franck Act over te nemen.

Staatssecretaris **Bleker**: Ik kom daarop terug. Ik geef aan wat de globale aanpak is op de G-20. Die aanpak wordt naar verwachting geaccordeerd. Wij steunen die en hebben hem mede ontwikkeld. Dat geeft de inzet van de Nederlandse regering aan. De onzichtbare hand van Adam Smith werkt op het terrein van voedselprijzen en agrarische grondstoffen niet optimaal, dus er zal her en der enige bijsturing moeten plaatsvinden vanuit overheid en internationale fora. Dat is een belangrijk punt, want je kunt ook zeggen dat je een heilig geloof hebt in de werking van de markt en dat het wel goed komt. Dit kabinet zegt dat niet over de voedselprijzen en de agrarische grondstoffen. Wij zien reden tot ordening, correctie en sturing. De elementen die de heer Le Maire schetst voor de G20-bijeenkomst staan daarin centraal.

De heer **Braakhuis** (GroenLinks): Erkent de staatssecretaris dat speculatie wel degelijk van invloed is? Hij merkte eerder op dat er geen correlatie of causaal verband is. Er zijn echter voldoende onderzoeken. Als iemand 7% van de wereldhandel in een bepaald deel kan opkopen, zoals in het geval van cacao, moet zelfs de staatssecretaris erkennen dat speculatie buitengewoon relevant is. Het is niet langer een toevallige causaliteit, maar iets heel aantoonbaars.

Staatssecretaris **Bleker**: De OESO zegt dat er een mogelijke invloed is. Economen zijn het niet eens over de mate waarin dat het geval is. Gaat het om een wezenlijke factor of is hij van beperkte betekenis? Wat doe je dan? Laten wij de route bewandelen die is uitgetekend door de voorzitter van de G20, Frankrijk.

Voorzitter. Wij zullen een schriftelijke reactie geven op de pensioenfondsen. Ik wil eerst weten welke betrokkenheid de pensioenfondsen in het geheel hebben en of die er is. Naar aanleiding daarvan laten wij weten of wij contact met de pensioenfondsen opnemen. De heer Van Gerven zei dat pensioenfondsen ook aan grondspeculatie doen. Ze investeren in ieder geval in grond. Voor een deel is dat een goede zaak: daarmee maken ze landbouwproductie mogelijk. Op de rol van de pensioenfondsen in de handel rond agrarische grondstoffen gaan wij nader in.

De **voorzitter**: Wanneer komt u met dat stuk?

Staatssecretaris **Bleker**: In september.

De heer **Van Gerven** (SP): Ik vind het positief dat de staatssecretaris zich daarop wil oriënteren, want het is ingewikkelde materie. De SP-fractie heeft een begin gemaakt met een onderzoek om te bekijken hoe het zit bij de Nederlandse pensioenfondsen. PGGM heeft van zijn belegde portefeuille circa 6,9% in grondstoffen zitten. Dat staat in het jaarverslag, maar het is natuurlijk van belang wat daarachter zit. Gaat het om investeren in concrete landbouw of om derivaten of futures en dat soort zaken? Wat vraagt de staatssecretaris? Welke code hanteren de pensioenfondsen over grondstoffen en de problematiek waar we het nu over hebben?

Staatssecretaris **Bleker**: Wij gaan doen waar u nog niet aan toegekomen bent. 6,9% zit in grondstof. Wij bekijken of wij informatie kunnen krijgen van de pensioenfondsen of die investering te maken heeft met handel in agrarische grondstoffen en welke regels men hanteert.

De heer **Van Gerven** (SP): Is de staatssecretaris het met de SP eens dat speculatie en snel geld maken niet aan de orde zijn, als ze niets te maken hebben met het ontwikkelen van landproductie en kunnen lijden tot honger etc.?

Staatssecretaris **Bleker**: Wij moeten het eerst weten en dan gaan wij het beoordelen. Wij willen niet dat pensioenfondsen op dit specifieke terrein maatschappelijk onverantwoord opereren.

Voorzitter. Mevrouw Dijkers vroeg wat er mis was met de termijnmarkt van de jaren negentig. Het punt was dat deze niet voor alle producten goed functioneerde.

Mevrouw **Dijkers** (PvdA): Is de staatssecretaris het met mij eens dat de markt momenteel helemaal niet functioneert gezien de enorme prijsvolatiliteit?

Staatssecretaris **Bleker**: De markt functioneert niet optimaal. Dat is waar.

Mevrouw **Dijkers** (PvdA): Wat gaat de staatssecretaris daaraan doen?

Staatssecretaris **Bleker**: Dat ga ik nu zeggen.

Voorzitter. Mevrouw Wiegman en mevrouw Dijkers zeiden dat de EU-regelgeving niet moet achterblijven bij het extra Amerikaans toezicht en bij de aanpak van de Amerikaanse toezichthouders. Wij zijn voorstander van zoveel mogelijk harmonisatie. In EU-verband lopen er verschillende initiatieven om de regulering voor grondstofderivaten te verbeteren. Harmonisatie met de Amerikaanse wetgeving staat heel

nadrukkelijk op de agenda. Op dit moment – dat is ook bij de G-20 aan de orde – bespreken toezichthouders in internationaal verband of en op welke wijze verdere harmonisatie van de toezichthoudende praktijk en de wet- en regelgeving wordt vormgegeven. Wij sluiten niet onze ogen voor de aanpak van de VS.

Er werd een vraag gesteld over het transparant maken van de over-the-counterhandel en waarom wij niet zelf beginnen. Als zelfs een groot land als Frankrijk niet zelf begint, maar het in Europees en G-20-verband wil doen, past het niet bij een bescheiden land als Nederland om voor zichzelf te beginnen. Wij verwachten het van het mondiale en Europese niveau. Mevrouw Dijkers zei dat prijssubsidies marktverstoring zijn. Dat is een knap liberale uitspraak voor een sociaaldemocrate. Misschien is zij bereid om die uitspraak terug te nemen, dan hoef ik er niet op te antwoorden. Ik dacht hierbij eerder aan de VVD of de PVV.

Mevrouw **Dijkers** (PvdA): De VVD-fractie is voor het behoud van de landbouwsubsidies. Misschien zijn de rollen tijdelijk omgedraaid.

Staatssecretaris **Bleker**: In EU-verband zijn marktverstoringende subsidies juist afgeschaft. Dat is ook het kabinetsstandpunt over de toekomst van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Wij zijn het dus eens. Voorzitter. Mevrouw Dijkers zegt dat de extreme prijsschommelingen aan de bron moeten worden aangepakt. Er is maar één bron: hogere productie. Misschien is dat nog wel de meest beïnvloedbare factor. Wil je extreme prijsschommelingen en de kwetsbaarheid van mensen in landen die 40% tot 50% van hun inkomen moeten besteden aan voedsel beperken, dan kan dat door hogere productie en productie die minder afhankelijk is van externe omstandigheden als het weer. Daarom is het belangrijk dat de Universiteit van Wageningen in het kader van de ontwikkelingssamenwerking research doet naar onder andere het vergroten van de droogtebestendigheid van gewassen. Men is volgens mij aangewezen op productieverhoging met zo weinig mogelijk benutting van natuurlijke hulpbronnen, twee keer zoveel produceren met twee keer minder hulpbronnen en dat weersomstandighedenbestendig. Dat is een gigantische opgave op het gebied van research en investeringen in ontwikkelingslanden. Nu staat het hoog op de agenda, maar in november jl. was er een grote internationale conferentie waar ons door Afrikaanse landen, de leider voor de Afrikaanse Groene Revolutie, Kofi Annan, en door de voedselcommissaris voor Afrika werd gezegd dat het toch eindelijk tijd werd dat Afrikaanse landen en regeringen veel en veel meer investeren in landbouw. Dat heeft daar heel lang geen prioriteit gehad omdat het om wapens of andere dingen ging. Nederland kan de wereld verbeteren, maar in andere landen moet men ook bereid zijn om de wereld te verbeteren en te investeren in zoiets belangrijks als voedselproductie. Wat is er beter dan een eigen gevarieerde landbouwsector in de arme landen en ontwikkelingslanden? Wij kunnen helpen met kennis en met het brengen van investeerders. Het is heel goed dat leden van het Koninklijk Huis dan meegaan. De regeringen in die landen moeten er ook prioriteit aan geven. Ik heb naar aanleiding van de bijeenkomst gezegd: wat zou het goed geweest zijn als Afrika twintig jaar geleden gekozen had voor een gemeenschappelijk landbouwbeleid en een Afrikacommissaris voor landbouw had gehad. Wij willen en kunnen heel wat doen, maar het moet daar ook gebeuren.

Mevrouw Wiegman vroeg hoe wij landen ervan kunnen overtuigen dat zij niet ad hoc handelsbelemmeringen opwerpen. Zij legt de vinger op de zere plek. Als er schaarste is, worden er handelsbelemmeringen opgeworpen en protectionistische maatregelen getroffen. Soms gaat dat op een vrij onzichtbare manier, maar hebben ze wel effect. Wij spreken andere landen erop aan om in verdragen duidelijke afspraken te maken. Mevrouw Wiegman zegt: verwacht niet te veel van de markt. Dat is niet

tegen dovemansoren gezegd. Ik heb dat eerder aangegeven. De heer Koppejan sprak over het rapport van de Rabobank waarin staat dat de reserves bij een aantal agrarische sectoren dalen. Er zijn een aantal lichtpuntjes: sommige prijzen herstellen en stabiliseren op een wat hoger niveau. Voor een deel hoort het bij het vak en dat weten ondernemers verdraaid goed. Als er veel investeringsopgaven liggen die voortvloeien uit wet- en regelgeving, is er minder mogelijk om in de goede jaren reserves op te bouwen omdat er een investeringsnoodzaak is.

De kwestie van de inkoopmacht, de producentenmacht en de verdeling van de marges in de keten is een heel erg belangrijk punt. Als je naar de meest recente rapportages kijkt, wordt het er voor de primaire producenten niet beter op. Het is gelukkig wel zo dat wij in Nederland de mogelijkheid hebben dat producenten zich organiseren. Dat is in het GLB en de Europese verordeningen geaccordeerd. Er wordt samengewerkt in zuivelcoöperaties en producentenverenigingen. Het gaat niet alleen om bundeling van macht bij de inkopers. Het gemeenschappelijk landbouw- en visserijbeleid zal dat blijven stimuleren.

Blijkbaar heeft de Kamer de NMa geraadpleegd. Er spelen twee dingen: prijs en ontwikkelingen op het gebied van verduurzaming. De Kamer ontvangt hierover een aparte brief. Mijn stelling is dat het niet zo mag zijn dat mededingingswetgeving en de uitvoering daarvan in Nederland of daarbuiten belemmeringen bevatten voor verduurzamingsontwikkelingen in de agrarische- en voedselketen. De discussie gaat over de vraag of dit werkelijk het geval is. Zijn die belemmerende bepalingen er? Wij zijn die aan het opsporen. Elke belemmering die er is, wordt onder het vergrootglas gelegd. De Kamer ontvangt daarover een rapportage in een brief. Dat die brief er nog niet is, heeft ermee te maken dat wij het echt tot op de bodem willen uitzoeken. Dit luistert heel erg nauw. De stelling betrekken dat mededingingswetgeving een belemmering is voor duurzame ontwikkeling is te simpel, net als de stelling betrekken dat het geen enkele belemmering is. De rapportage komt in september/oktober in een scherpe, duidelijke brief.

De heer **Koppejan** (CDA): Ik vind het positief dat de staatssecretaris de zaken goed wil uitzoeken. Het gaat mij iets te snel dat hij zegt niet te weten of de mededingingswetgeving in de weg zit. Wij zien in de praktijk concrete problemen zoals bij de garnalenvissers. Ook durven ondernemers niet met elkaar om de tafel te zitten om afspraken te maken over een duurzame manier van produceren omdat de NMa ze in de nek hijgt en dreigt met grote boetes. Als er in september/oktober een brief komt, zijn wij weer een halfjaar verder. Een daadkrachtig kabinet kan op dit punt al direct met oplossingen komen. Ik deed de suggestie om een meldpunt in te richten, bijvoorbeeld bij de NMa, waar ondernemers die met elkaar afspraken willen maken over duurzaamheid, dat kunnen aanmelden. Een medewerker van de NMa kan dan aanzitten bij het overleg en noteren of er afspraken over prijzen of over duurzaamheid worden gemaakt. Dan is het opgelost. Wil de staatssecretaris reageren op deze praktische suggestie die volgens mij binnen een halfjaar ingevoerd kan worden?

Staatssecretaris **Bleker**: Er kan bij producenten en ondernemers een bepaald beeld zijn over het risico dat men loopt, terwijl er misschien geen reëel risico is. De suggestie van het CDA om een informatie- of consultatiepunt te openen voor ondernemers die hiermee van doen hebben, wil ik serieus bekijken. Ik zal hierover overleg voeren met de NMa. Dat laat onverlet dat wij moeten bekijken of er harde beperkingen zijn die met de regelgeving te maken hebben. Daarop kom ik terug in september/oktober.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): De staatssecretaris zegt dat zuivelcoöperaties een tegenwicht kunnen bieden aan de inkooporganisaties. Tegelijkertijd zegt hij in zijn brief dat mededingingsregels super-

markten verbieden om onderling afspraken te maken over de prijs van het product. Dat kan ik mij voorstellen, maar er is geen enkele incentive bij de NMa die de inkoopmacht tegengaat. Zolang dat niet gebeurt, is het een farce dat er geen afspraken worden gemaakt over de prijzen van het product. De basisproductie heeft dan weinig afzetmogelijkheden en weinig keus. Daarin speelt ook de discussie rond de verduurzaming. Het beeld is dat de inkoopmachten een dwingende rol kunnen spelen bij het verduurzamen in de sector, terwijl daar geen prijs tegenover staat. Dat dient een van de spelregels in de mededinging te zijn. Er zijn te weinig handvatten voor de verduurzaming die de overheid wil.

Staatssecretaris **Bleker**: Overal waar het woord «afpraak» in dezelfde zin voorkomt als het woord «prijs» stuiten wij op de terechte blokkade van de NMa. Dat is in strijd met de mededingingswetgeving. Afspraken rond verduurzaming van de productie e.d. zijn in beginsel niet uitgesloten. Waar het gaat om eerlijke verhoudingen wil ik de totstandkoming van een gedragscode eerlijke handelspraktijken faciliteren, waardoor wij de relatie tussen de inkopers, primaire producenten, de verwerkers en de industrie ondersteunen. Een onderzoeksbureau gaat uitzoeken hoe dit het beste kan. Ook daar geldt: eerlijke handelspraktijken waarbij het woord «prijsafpraak» voorkomt, liggen buiten het domein. De mededinging is ervoor om de consumenten een zo verantwoord mogelijke verhouding tussen prijs en kwaliteit te gunnen. Daar kan inkoopmacht trouwens aan bijdragen. Wij kunnen niet interwenen in het prijsterrein, maar op de overige aspecten rond verduurzaming en eerlijke handelspraktijken wordt gestudeerd.

Voorzitter. Mevrouw Snijder vroeg of er überhaupt invloed uit te oefenen valt op de prijsschommelingen. De meest te beïnvloeden en de meest belangrijke factor is productiviteit of productieomvang. Ik gaf aan dat de ontwikkeling van lokale productie van belang is voor ontwikkelingslanden. In ons nieuwe ontwikkelingsamenwerkingsbeleid willen wij dit ondersteunen. Er komen geen dictaten dat men vooral met kippen of met Nederlands voer moet werken. Dat is niet aan de orde.

De biobrandstoffen komen in toenemende mate in een ander daglicht te staan doordat het item voedselzekerheid zo hoog op de mondiale agenda komt. In Duitsland wordt er bijvoorbeeld op een andere manier tegenaan gekeken. Wij blijven in Europees verband onze kritische houding ten aanzien van het onbeperkt gebruik uitdragen, zelfs bij het hanteren van de ladder met criteria. Het wordt steeds moeilijker verdedigbaar om producten en gronden voor energieproductie te benutten, die ook geschikt zijn voor voedsel en voedselproductie. Dit zal onder heel strikte randvoorwaarden moeten gebeuren. Om het op zijn Gronings te zeggen: het zou zijn langste tijd wel eens gehad kunnen hebben. Er werd gevraagd waarom het kabinet niet overgaat tot meer bindende duurzaamheidscriteria ten aanzien van biomassa voor energietoepassing. In Brussel opereren wij in die richting. Binnenkort komt er een reactie op het SER-rapport waaraan de heer Koppejan refereerde. Er werd gevraagd hoe het zit met de samenwerking tussen de ministeries van Economie, Landbouw en Innovatie en Buitenlandse Zaken. Als het in het verleden altijd zo is geweest als nu, moeten het altijd vreugdevolle ontmoetingen zijn geweest. Deze regering zit vanaf oktober; er is een nieuw ontwikkelingsamenwerkingsbeleid met landbouw als een van speerpunten; er is een aantal landen en projecten geselecteerd waarin wij investeren en er zijn bedrijven in beeld die mee gaan doen. Dit alles binnen een jaar. Dan moet de samenwerking wel goed zijn en dat is ook zo. Ik zit nog niet zo lang in Den Haag, maar al die verhalen over bureaucratische gevechten en ministers die op elkaars domein zitten die ik vroeger las en waarover ik zelf publiceerde, heb ik nog niet gezien. Of ik ben naïef of het is nu gewoon goed.

Wat doen wij aan het stimuleren van voedselproductie in andere landen? Het antwoord hierop komt in de brief over ontwikkelingssamenwerking. Er zijn ook landen die buiten de categorie van ontwikkelingslanden vallen, zoals Vietnam. Ik ben in Vietnam geweest en heb gezegd: beste vrienden, u bent gelukkig; u hebt een hoog welvaartsniveau en valt niet meer onder de categorie ontwikkelingssamenwerkingslanden zoals wij die in Nederland definiëren; let wel, de zakelijke samenwerking tussen de Nederlandse en de Vietnamese regering op het gebied van visserij, landbouw en de varkenshouderij gaat gewoon door, alleen niet meer met een pot geld van ons, maar op basis van wederzijdse samenwerking. Mevrouw Wiegman ziet uit naar de uitwerking van het beleid voedselvoorziening en ontwikkelingssamenwerking. Staatssecretaris Knapen en ik zijn daarmee bezig. De komende weken worden de voorstellen voor de programma's gemaakt voor zes prioritaire landen: Ethiopië, Ghana, Kenia, Mali, Mozambique en Rwanda. Wij zijn nu bezig met het opzetten van concrete projecten en programma's met de plaatselijke regering voor stimulering van de landbouw. De landbouwattachés worden in binnen- en buitenland gewaardeerd en wij gaan daarmee door. Mevrouw Dikkers vroeg wat ik kan regelen voor ontwikkelingslanden, bijvoorbeeld met betrekking tot een kadaster, etc. Dat is een interessant punt. Mogelijk-kerwijs komen in die zes prioritaire landen dit soort heel basale vragen aan de orde. Een boer moet zeker weten wat zijn grond is. Pas dan kan hij investeren. Over de Europese teelt van eiwitten zijn wij in discussie in Brussel. Wij zijn geen voorstander van het opnieuw instellen van productiesteun, maar er wordt over gediscussieerd. Een van de mogelijke oorzaken van de extreme prijsschommelingen kan zijn dat de voorraden relatief klein zijn. De voorstellen van de heer Le Maire zijn erop gericht om transparant te maken wat de voorraden zijn, waar ze zitten en hoe ze aan het wenden zijn. Het is van belang dat er crisisvoorraden zijn. Als er ernstige productiedaling is, kunnen de landen die het hardst worden getroffen, bijvoorbeeld de ontwikkelingslanden, hulp krijgen. Wij zetten in op de verduurzaming van grondstofketens, daarover hebben wij afspraken met diverse producenten. De marktpartijen worden via ronde tafels aangesproken op gecertificeerde duurzame soja enz. enz. Een van de criteria is: geen soja uit gebieden waar recent bos is gekapt.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ter verduidelijking: er is een nieuwe bosbouwwet in Brazilië aangenomen waardoor versnelde kap van het regenwoud mogelijk wordt gemaakt. De president van Brazilië vindt dat vreselijk en wil dat tegenhouden. Kan Nederland in ieder geval adhesie betuigen en de president steunen in de opvatting dat zo'n bosbouwwet absoluut misdadig is en niet moet worden uitgevoerd of worden ondertekend door de president?

Staatssecretaris **Bleker**: Ik wil dit goed uitgezocht hebben en dan krijgt u een schriftelijk antwoord.

Voorzitter. Over de stand van zaken van de moties over de ggo's wordt de Kamer schriftelijk geïnformeerd. Ik ben ingegaan op het Rathenau Instituut en de levensstijl en de voedingsgewoonten. Mevrouw Schippers heeft gezegd dat de rol van de overheid snel betuttelend kan zijn. Belangrijker is of de rol effectief is en of je vindt dat het de rol van de overheid is. Wij vinden dat het weinig effectief is, betuttelend kan overkomen en dat het niet primair de rol van de overheid is. Verantwoordelijkheid ten aanzien van verspilling en van voedingsgewoonten ligt bij de ketenpartijen, de consument en de samenleving. Er is een tijd geweest dat de Nederlandse regering je op het spoor bracht om van die energiezuinige lampjes te gebruiken, die trouwens weinig licht geven. Als ik zo'n lampje aandoe, denk ik: mag ik zelf kiezen?

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter. De staatssecretaris erkent aan de ene kant de urgentie van het voedselprijzenprobleem en ziet dat mensen daardoor niet aan voedsel kunnen komen door allerlei oorzaken. Aan de andere kant maakt hij geen daadwerkelijke keuze om wat aan die oorzaken te doen en daar beleid op in te zetten. Speculatie is mogelijk een factor van betekenis, maar het kabinet neemt geen maatregelen om die tegen te gaan. Het kabinet zegt dat de voedselconsumptie toeneemt wegens een groeiende bevolking en een toenemende welvaart met name in China en India. Het geeft toe dat de vleesconsumptie een dramatisch effect heeft op onze aarde en ons grondstofgebruik en dat er te weinig grondstof is om al die mensen te voeden met dierlijke eiwitten. Het is kabinetsbeleid dat er gezocht wordt naar alternatieven. Tegelijkertijd gaan wij, ondanks dat de staatssecretaris zegt dat men zelf zijn voedselproductie moet doen, naar andere landen als dominee en handelaar tegelijk om te vertellen dat ze de Nederlandse systemen moeten gebruiken en het liefst de Nederlandse producten moeten afnemen. Dat is tegenstrijdig en heeft niets te maken met ontwikkelingssamenwerking, maar met de handelsgeest van Nederland. Men denkt: eerst geld verdienen en dan de planeet redden. Ik vind dat penny wise, planet foolish.

De heer **Van Gerven** (SP): Voorzitter. Ik heb met interesse naar het betoog van de staatssecretaris geluisterd. Ik zie twee gezichten. Aan de ene kant zegt hij dat niet is aangetoond dat er een bewezen relatie is tussen speculatie en prijsvolatiliteit. Er moet worden gezorgd voor transparantie, maar verder hoeft men weinig te doen. Aan de andere kant zegt hij dat hij zich achter Frankrijk gaat opstellen. De lijn van Frankrijk gaat verder dan transparantie en is die van een zekere regulering. Als je pleit voor een zekere regulering en een zeker ingrijpen, heb je het gevoel dat het niet helemaal koosjer is en dat er sprake is van onoorbare voedselspeculatie of gedonder met futures, derivaten, etc. Ik constateer dat daar licht zit. In september krijgen wij inzicht in hoe het er bij de pensioenfondsen aan toegaat. Er wordt een tip van de sluier opgericht. Ik ben benieuwd wat er uitkomt en wat de staatssecretaris daarvan vindt. Tot slot wil ik de paus in herinnering roepen, die zich al in 2008 tegenstander heeft verklaard van voedselspeculatie. Dat mag de staatssecretaris tot voorbeeld dienen.

De heer **Braakhuis** (GroenLinks): Voorzitter. De staatssecretaris sprak over het koningshuis en prioritaire landen waaronder Mozambique valt. Toen vielen bij mij de kwartjes. De kroonprins wilde eigenlijk een volledige gediversifieerde boerderij beginnen om prijsvolatiliteit op de wereld tegen te gaan. Wat ik nu zeg, is een voorbeeld van causaliteit. Als iemand 10% van de wereldhandelsvoorraad opkoopt, valt dat volgens mij niet onder causaliteiten. Ik roep de staatssecretaris nogmaals op om eens goed te kijken naar de Dodd-Franck Act en wat hij daarvan wil overnemen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter, ik moet weg, maar ik wil een VAO aankondigen.

De heer **Braakhuis** (GroenLinks): Voorzitter. De staatssecretaris en ik zijn elkaar ook tegengekomen in de postmarktdebatten. De NMa keurt het goed dat Sandd en Selektmail fuseren, waardoor er nog maar twee grote aanbieders overblijven. Als ik dat transponeer naar deze markt mogen er dus wel collectieven ontstaan van boeren. Zolang er per productgroep maar minstens twee over blijven, vindt de NMa dat blijkbaar goed. Wil de staatssecretaris goed kijken naar de concurrentievoorwaarden op deze markt? Hij was een beetje boos op de Afrikaanse staten, die er zelf niet altijd een feest van maken. Dat zal zo zijn, maar ze maken er geen feest van omdat wij, als ex-kolonialen, ze in die staat hebben gebracht. Tegelijkertijd staat de Doha-ronde op het punt van mislukken. Wat gaan wij dan wel doen om voor deze staten internationaal wat te betekenen?

De heer **Van Bommel** (PVV): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor de toezeggingen en verduidelijkingen. De belangrijkste zin die ik gehoord heb en waar ik het roerend mee eens ben is: de voedselproductie moet omhoog en wij moeten onze agrariërs faciliteren in plaats van saboteren. Faciliteren is de oplossing. Ik heb een concrete vraag over de scheve margeverdeling in de keten. Ik sprak over een mediator. Aanvankelijk dachten wij aan een ombudsman, maar dan zou misschien de heer Cohen solliciteren en dat moesten wij zien te voorkomen. Dat was een grapje. Wat vindt de staatssecretaris van een mediator naar Engels voorbeeld? Is dat kansrijk en kan daarnaar gekeken worden?

Mevrouw **Wiegman-van Meppelen Scheppink** (ChristenUnie): Voorzitter. De staatssecretaris zei dat mijn oproep om niet te veel van de markt te verwachten, niet tegen dovemansoren was gericht. Daar ben ik blij om. Ik voegde daar een opmerking over voedselvoorraden aan toe. Laat ik het in deze termijn met ChristenUnie-woorden zeggen: doe als Jozef, bouw voorraadschuren. Ik kijk met belangstelling uit naar de uitwerking van het landbouwbeleid in ontwikkelingssamenwerkingslanden. Ik wil in die brief graag aandacht voor en uitleg van de keuze van dit kabinet om geen prioriteit te geven aan biodiversiteit en bosbeheer. Juist deze twee onderdelen zijn van belang, ook voor het ontwikkelen van landbouw.

De staatssecretaris zei dat biobrandstoffen hun langste tijd hebben gehad. Er liggen prachtige duurzaamheidscriteria op de plank om geïmplementeerd te worden. Ik hoorde zojuist dat de Europese Commissie overweegt om gentech soja goed te keuren voor gebruik van biobrandstoffen. Dat zal toch niet waar zijn? Als er iets funest is voor landgebruik, dan zou dat het zijn. Tot slot: wij hebben het over een complex en samenhangend probleem. Dan verwacht ik van dit kabinet samenhangende oplossingen. Die kunnen niet afgedaan worden met een simpel antwoord over het inzetten van formatieplaatsen. Het gaat breder en dieper. Waar gaat de overheid staan? Is zij effectief? Als men toch wat gaat doen met publiekcampagnes, is de staatssecretaris bereid om ze hierover te voeren? Ik tel vandaag mijn zegeningen dat de overheid iets ziet in een gedragscode voor bedrijven.

De heer **Koppejan** (CDA): Voorzitter. Ik ben tevreden over de antwoorden en toezeggingen van de staatssecretaris, met name over het grondig uitzoeken van de mogelijke belemmeringen door de nationale mededingingsregelgeving van duurzaamheidsafspraken. Ik ben ook blij met zijn positieve reactie op het CDA-voorstel voor een meldpunt voor duurzaamheidsafspraken tussen ondernemers. Die steek ik in mijn zak. Ik ga ervan uit dat het kabinet hier met zijn kenmerkende daadkracht snel handen en voeten aan geeft.

Mevrouw **Snijder-Hazelhoff** (VVD): Voorzitter. Ik heb nog een openstaande vraag. Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid wordt afgebouwd en daardoor krijgen wij fluctuerende prijzen. De staatssecretaris schrijft dat het belangrijk is boeren te helpen hun risico te verkleinen, eventueel door hedgen op de termijnmarkt. Is dat mogelijk en zet dit zoden aan de dijk? Hoe ziet de staatssecretaris dat? Ik ben het er helemaal mee eens dat een hogere productie noodzakelijk is voor meer voedselzekerheid en minder prijschommelingen. De Nederlandse landbouw kan daarbij in onze ogen een heel grote rol spelen. Kijk naar onze innovatieve sector. Gebruik de gouden driehoek niet alleen voor Nederland. Vind de innovatie uit en zorg voor efficiënte productie, want die kan voor stabiliteit zorgen. Ik deel de mening van de staatssecretaris over mededingingsregels in relatie met de duurzaamheid, maar ik wil graag dat het kabinet kijkt naar de grootte van de inkoopmacht. Hoe groot

mag de inkoopmacht zijn? Mag 85% in handen zijn van twee spelers? Dat is dan wel een heel grote inkoopmacht.

Staatssecretaris **Bleker**: Voorzitter. De heer Van Gerven heeft vrij goed geschetst wat de positie van de Nederlandse regering is. Er is zorg dat er elementen in de markt zijn die wij niet willen en die mogelijk een ongewenst effect hebben op de prijsschommelingen. Wij hebben er niet helemaal de vinger achter. Dat betekent dat wij bereid zijn om het spoor van Frankrijk te volgen. Wij hebben daarvoor input geleverd. Dat spoor is het vergroten van transparantie, toezicht versterken als het nodig is en data- en informatiebestanden verbeteren. Als daar elementen van regulering bijhoren, worden die door ons niet bij voorbaat uitgesloten. Als er onderdelen zijn die wij alleen maar via effectieve regulering kunnen aanpakken, behoort dat niet tot verboden gebied.

Bij het punt over de paus past bescheidenheid. Ik heb ooit het genoeg gehad om paus Johannes Paulus II drie à vier minuten te spreken. Dat heeft een onuitwisbare indruk gemaakt. Dus als de huidige paus iets zegt, moeten wij dat serieus nemen en dat zullen wij doen. Op de producenten- en de inkoopmacht ga ik in in de brief van september/oktober. De grens aan de concentratie van de inkoopmacht en de mogelijkheden voor het concentreren en het bundelen van de producentenmacht zijn twee kanten van dezelfde medaille. Het gaat om het evenwicht.

De suggestie van de mediation van de heer Van Bommel nemen wij mee in het onderzoek naar de gedragscode voor faire handelsrelaties in de keten. De heer Braakhuis stelde dat de Doha-ronde is mislukt. Het ziet er niet goed uit voor de Doha-ronde, maar zij is nog niet mislukt. Wij moeten niet alle heil alleen van de Doha-ronde verwachten. Wij werken ook samen met de Wereldbank en de FAO over het programma dat voortvloeit uit de conferentie in november in Nederland en waar 80 landen aan meededen. Samen met onder andere Vietnam hebben wij die conferentie opgezet. Daar vloeien concrete acties uit voort. Het gaat niet alleen om het creëren van voorwaarden, maar ook om het in gang zetten van praktische stimulansen om samen met landen de voedselproductie in diverse landen te vergroten en om het verhogen van de politieke prioriteit in landen waar dat nog in te beperkte mate het geval is. De heer Braakhuis zei dat ik boos was op regeringen in Afrika. Ik vertolkte wat door onder andere Kofi Annan en de voedselcommissaris van Afrika zelf is gezegd. Het mag niet alleen komen van hulp en samenwerking met westerse landen. Men moet zelf een groter deel van het bruto nationaal product en van het overheidsbudget besteden en investeren in landbouw en voedsel. De vraag over gentech soja voor biobrandstoffen kan ik nu niet beantwoorden. Ik kom daarop terug.

De heer **Braakhuis** (GroenLinks): De staatssecretaris heeft nog niet geantwoord op de vraag of hij bijmengen wil verminderen om de vraag naar biobrandstoffen te verlagen.

Staatssecretaris **Bleker**: Wij kijken in Europees verband naar het belang van voedselzekerheid, verhoging van voedselproductie en het zo weinig mogelijk grond gebruiken voor voedselproductie. De discussie of dat moet leiden tot het beperkter toelaten van agrarische grondstoffen voor energieopwekking ligt wat mij betreft volledig open.

De heer **Braakhuis** (GroenLinks): Dat ligt zij al heel lang. Ik wil dat de staatssecretaris concreet antwoord geeft op de vraag of hij de hoeveelheid bijmenging wil verlagen om de vraag te laten afnemen.

Staatssecretaris **Bleker**: Vandaag spreken wij over prijsschommelingen in het algemeen. Dit gaat ook over energiepolitiek, dus ik wil er in een breder verband naar laten kijken. U krijgt er een brief over in september/oktober.

Voorzitter. Mevrouw Wiegman sprak over voorlichting, de publiekscampagne en het beïnvloeden van consumentengedrag. Ik heb daar weinig aan toe te voegen. Het is een keuze van de regering. De samenleving heeft zelf voldoende vermogen om discussie en voorlichting over gedrag te organiseren. De rol van de overheid moet heel terughoudend worden. Op de moties over dit soort ontwikkelingen en de rol van de overheid wordt in een antwoord voorzien. Wij geven aan dat wij onze ambities daarop fors terugschroeven.

Mevrouw Snijder vroeg naar de agrariërs die meer met risico's en prijschommelingen om moeten kunnen gaan dan in het verleden omdat men mogelijk gevoeliger wordt voor prijschommelingen. Er is een aantal mogelijkheden om dat te doen: risicoverzekeringen en het bewust gebruiken van de termijnmarkten om stabiliteit in de prijs te krijgen voor de producten. Men moet zich niet afhankelijk laten maken van die ontwikkelingen op de termijnmarkten, maar daar zelf actief in opereren. Dat wordt bedoeld met die zin. Dit zou door de producentenorganisaties moeten worden gedaan.

De **voorzitter**: Mevrouw Thieme heeft een VAO aangevraagd. Wij geleiden dat door naar de griffie, met als eerste spreker het lid Thieme. Ik heb de volgende toezeggingen genoteerd:

- De staatssecretaris zegt toe dat hij de Kamer in september 2011 een brief stuurt inzake pensioenfondsen en of er aanleiding bestaat om in het licht van speculatie contact met die fondsen op te nemen.
- De staatssecretaris zegt toe de Kamer in september/oktober 2011 een brief te sturen over de mededinging.
- De Kamer ontvangt binnenkort van de staatssecretaris een reactie op het SER-rapport.
- De staatssecretaris zegt toe dat de Kamer schriftelijk wordt geïnformeerd over de mogelijkheid om de Braziliaanse president adhesie te betuigen in haar kritiek op de Braziliaanse bosbouwwet.
- De staatssecretaris zegt toe de Kamer te informeren over de berichten uit de EU om gentech soja te gebruiken als biobrandstof.
- De Kamer ontvangt in september een brief over de bijmenging van biobrandstoffen.
- De Kamer wordt geïnformeerd over de voor dit ontwerp relevante aangenomen moties.

De heer **Van Bommel** (PVV): Ik mis in de toezeggingen het punt van de mediator.

De **voorzitter**: Dat komt aan de orde in de brief over de mededinging. Ik dank iedereen voor zijn inbreng en sluit de vergadering.